

Seleucia

Sayı XIV - 2024

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XIV

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsayınlanı, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yeğül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)
Yavuz Yeğün

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Koroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yeğül
Prof. Dr. Ayşe Fatma Erol
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Fiğen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Merih Erek
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğün
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: XIV
Yıl: 2024

ISSN: 2148-4120
ISBN: 978-625-6925-52-6

Yazışma Adresi

Dr. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33343 Mersin - Türkiye.
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E-posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık - Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.
Dağ. Paz. Gıd. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginyayinevi.com
E - posta: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mh. 1492. Cd. Yenimahalle / AN-
KARA
Tel: 0533 577 6514
Matbaa Sertifika No: 70810

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Burak Erdem

Dağıtım

Selanik 2 Cad. 64/13, Karadeniz İşhanı 3. Kat
Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XIV | Mayıs 2024

A Comment on the Two Mold-Blown Glass Vessels from Anatolia: Christian Affiliations in Roman Imperial Glass

Anadolu Buluntusu Kalıba Üfleme İki Cam Vazo Konusunda Bir Yorum: Roma İmparatorluk Dönemi Camcılığında Hristiyanlıkla İlgili Çağrışımlar
Emel Erten – Güven Sevencan
11

Isaura Territoriumu'ndan Yeni Bir Yazıt
A New Inscription From Isaura's Territorium
Osman Doğanay - Murat Aydaş
23

2017-2019 Lebedos Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Siyah Firnisli Attika Seramikleri
Attic Black-Glazed Pottery from Lebedos Discovered During Archaeological Surveys from 2017 to 2019
Figen Çevirici-Coşkun
31

Ahlat Müzesi'nden Bir Grup Urartu Eseri
A Group of Urartian Artifacts from Ahlat Museum
Bilcan Gökçe - Mikail Ercek - İlhan Kılıç
65

Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları
Heracleia Pontica Amphorae from Sinop Balatlar Church Excavations
Gülseren Kan Şahin – Ebru Batmaz
85

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönemden Geç Antik Çağ'a
Avanos and its Environs in the Light of Recent Archaeological Research: From the Late Hellenistic Period to Late Antiquity
Handan Yıldızhan
119

Trade Relations of Tarsus in the Light of Amphora Finds: From Roman Imperial Period to Late Antiquity
Amphoralar Işığında Tarsus'un Ticari İlişkileri: Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağlar
Erkan Alkaç
149

British Museum'da Bulunan Phryg Başlıklı ve Yaşmaklı Bir Büst
The Bust with Phrygian Cap and Yashmak in the British Museum
Meral Hakman
167

Eminler Höyük Erken Tunç Çağı III Seramik Buluntuları ve MÖ III. Binyıl Sonlarında Karaman Ovası
Eminler Höyük Early Bronze Age III Pottery and Karaman Plain at the End of the 3rd Millennium BC
Yalçın Kamış – Tuğçe Şener
187

A Stamped Rhodian Amphora from the British Museum: A New Eponym-Fabricant Couple
British Museum'dan Müburlü Bir Rhodos Amphorası: Yeni Bir Yönetici-Üretici Çifti
Erkan Alkaç – Handegül Canlı
217

Sisan Höyük'ten Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri
Hellenistic and Roman Pottery from Sisan Höyük
Hatice Körsulu – Cemile Gültekin
229

Koloe (İzmir-Kiraz) Buluntusu Roma Heykeltıraşlık Eserleri Üzerine Yorumlar
Comments on the Roman Sculpture from Koloe (Kiraz - İzmir)
Ali Özkan
273

Büyük Deller Hellenistik Dönem Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler
Preliminary Analysis of the Hellenistic Pottery from Büyük Deller
Burcu Tüysüz - Işıl Demirtaş - Pınar Çaylı
297

Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium
A Group of Terracotta Unguentaria from Akşehir Nasreddin Hodja Archaeology and Ethnography Museum
Nizam Abay – Cüneyt Öz
329

PRAEFATIO

Seleucia'nın 2024 yılı, XIV. sayısını okurlarımıza sunmaktan ve bu sayıda da seçkin arkeolojik çalışmalara yer vermekten dolayı gurur ve mutluluk duymaktayız.

Seramik çalışmalarının ağırlıklı olduğu bu sayımızda özellikle de Orta Anadolu seramik buluntuları konusundaki çalışmalara yoğunluklu olarak yer verilmektedir. Cappadocia'daki Aksaray Büyük Deller kazısı ile Lycaonia bölgesindeki Karaman Sisan Höyük kazısı seramiklerine ilişkin makalelerin yanında Karaman Eminler Höyük araştırmalarında tespit edilen Erken Tunç Çağı III seramik buluntularına ilişkin çalışma bölge tarihinin çok daha erken evrelerini yansıtmakta; MÖ üçüncü binyıl sonlarında Karaman Ovası yerleşimleri konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Yine Orta Anadolu arkeolojisini aydınlatan verileri içeren bir makale de Cappadocia'da Avanos ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarının sonuçlarını okuyucularımıza sunmaktadır. Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi koleksiyonunda yer alan bir grup pişmiş toprak unguentarium'un ele alındığı çalışmada incelenen eserlerin birçoğu her ne kadar müzeye satın alma ve zoralık yolu ile ulaşmış olsalar da bunların bir kısmının Akşehir'de ele geçmiş olması, karşılaştırmalar yapma imkanını vermekte ve bölgenin MÖ birinci yüzyıl ortaları ile MS ikinci yüzyıl arasındaki tarihine ışık tutmaktadır.

Bu sayıda sadece Orta Anadolu değil, diğer bölgelerinden gelen seramikler konusundaki çalışmalara da yer verilmektedir. Tarsus buluntusu Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağ amphoraları bağlamında kentin diğer bölge ve merkezlerle kurduğu geniş ilişki ağı ile ilgili sonuçlara ulaşılmakta; Batı Anadolu seramik çalışmaları ise Lebedos yüzey araştırmalarında ele geçen siyah firnisli Attika seramikleri ile temsil edilmektedir. Karadeniz bölgesi arkeolojisini yansıtan bir seramik çalışması "Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları" başlığını taşımaktadır. British Museum koleksiyonundaki mühürlü bir Rhodos amphorasından yola çıkılarak, Hellenistik Dönem'deki yönetici-üretici bağlantısı konusuna yaklaşımlar getirilen çalışmanın da okuyucularımızın ilgisini çekeceğini ümit etmekteyiz.

Seleucia'nın XIV. sayısında heykeltıraşlık çalışmalara da yer almaktadır. Bunlardan ilki, Tire Müzesi'nde bulunan İzmir-Kiraz (Koloe) buluntusu Roma heykeltıraşlık eserlerine ilişkindir. Bunların kökenlerinin Philadelphia heykel üretim merkezine dayandığı önerilmektedir. British Museum'da bulunan Phryg başlıklı ve yaşmaklı

büst ayrıntılı olarak değerlendirildikten sonra eserde bir kadının betimlenmekte olduğu ve bunun bir Parthia personifikasyonu olduğu önerisinde bulunmaktadır.

Bu sayıda cam çalışmalarına ilişkin tek makalede Anadolu buluntusu olan ve kalıba üfleme tekniğinde yapılmış iki cam vazo yorumlanmakta ve bunların Hıristiyanlıkla ilgili olan çağrışımları ele alınmaktadır.

“Isaura Territorium’undan Yeni bir Yazıt” başlıklı makalede bir Pers adı olarak değerlendirilen Sisiphernes’in yer aldığı Roma İmparatorluk Dönemi heykel kaidesi üzerindeki yazıt tanıtılmaktadır. Doğu Anadolu’nun Demir Çağı’nı yansıtan bir çalışma olarak “Ahlat Müzesi’nden Bir Grup Urartu Eseri” başlıklı makalenin araştırmacılara çeşitli malzeme grupları üzerinde yaptıkları çalışmalarda fayda sağlayacağını düşünüyoruz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

PREFACE

In Seleucia's 2024 issue we are proud and happy to present many distinguished archaeological studies. This issue focuses mainly on pottery studies, particularly on the finds from Central Anatolia such as the material from Aksaray Büyük Deller excavations in Cappadocia or Karaman Sisan Höyük excavations in Lycaonia. Early Bronze Age III pottery discovered in Karaman Eminler Höyük provides data on much earlier phases of the history of the Karaman Plain providing enlightening information about the Karaman Plain in the late third millennium BC. Another illuminating article on the archeology of Central Anatolia presents to our readers the results of the surface surveys carried out in Avanos and its surroundings in Cappadocia. Although many of the terracotta unguentaria studied in another article in the collection of Akşehir Nasreddin Hoca Archeology and Ethnography Museum reached the museum through purchase and confiscation, the fact that some of them were recovered in Akşehir makes it possible to make comparisons and sheds light on the settlement history of the region between the mid-first century BC and the second century AD.

This issue includes studies on pottery not only from Central Anatolia but also from other regions. The study on the Roman Imperial and Late Antique amphorae found in Tarsus reveals the wide network of relationships established by the city with other regions and centers. Western Anatolian finds are represented by an article on the black glazed Attic pottery found in the Lebedos surface surveys and Black Sea region by another study on the Heracleia Pontica amphorae discovered in Sinop Balatlar Church Excavations. We hope that the study, which approaches the issue of the manager-producer connection in the Hellenistic Period, based on a sealed Rhodian amphora in the British Museum collection, will attract the attention of our readers.

This issue also includes articles on ancient sculptures. The first example is related to the Roman sculptural pieces found in Izmir-Kiraz (Koloë) now in the collection of Tire Museum. It is suggested that they are the works of sculpture production center in Philadelphia. After a detailed evaluation of the bust with Phrygian cap and yashmak (veil) in the British Museum, it is suggested that the work depicts a woman and is a Parthia personification.

The only article on glass is a comment on two Roman mold-blown glass vessels found in Anatolian findspots and with possible Christian connotations.

The inscription on the Roman Imperial Period statue base mentioning Sisiphernes, which is considered a Persian name, is introduced in another article. As a study reflecting the Iron Age of Eastern Anatolia, we think that the article titled “A Group of Urartian Artifacts from the Ahlat Museum” will benefit researchers in their studies on various material groups.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Dr. Murat Özyıldırım (Editor in Chief)

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a

Handan Yıldızhan*

Öz

Merkezi Kapadokya Bölgesi'nin güneyinde yer alan Nevşehir'in 15 km kuzeydoğusuna konumlanan Avanos'ta son yıllarda gerçekleştiren yüzey araştırmaları, Avanos'taki en erken iskânın Prehistorik Çağ'da gerçekleştiğini göstermiştir. Erken Tunç Çağı'ndan itibaren ise Avanos'un yakın çevresinde, Değirmenönü, Paşalı, Topaklı, Zank ve Cami Höyük gibi, höyük yerleşimlerinin sayısında bir artış olduğu tespit edilmiştir. Çok dönemli yerleşim görmüş bu höyüklerde, gerçekleştirilen kısa süreli araştırmalarla, gün ışığına çıkartılan arkeolojik verilerin bölgenin Assur Ticaret Kolonileri Çağı, Hitit Dönemi, Demir Çağı ile Hellenistik ve Roma Dönemi'ni yeterince aydınlatacak nitelikte olmadığı görülmüştür. Buna karşın 2019-2020 yılları arasında Avanos ve çevresinde sürdürülen yüzey araştırmaları; Demir Çağı'ndan başlayarak Geç Antik Çağ ve sonrasındaki sürece kadar Avanos'un iletişim içinde olduğu kültür bölgeleri ile bu dönemlerdeki ölü gömme gelenekleri ve bölgedeki kültürler gibi konularda daha ayrıntılı bilgiler edinmemizi sağlamıştır.

Bu çalışma 2019-2020'de Avanos ilçe sınırları içinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında tespit edilen Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a ve sonrasına ait yeni arkeolojik verileri içermektedir. Çalışmada ayrıca, eldeki veriler ışığında, bu dönemler arasında maddi kültürde gözlemlenen süreklilik ve değişim de incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geç Hellenistik Dönem, Roma Dönemi, Geç Antik Çağ, Avanos, Ölü Gömme Gelenekleri, Kapadokya Kültürleri, Yarı İkonik İdol.

Avanos and Its Environs in the Light of Recent Archaeological Research: From the Late Hellenistic Period to Late Antiquity

Abstract

Recent archeological surveys conducted in Avanos, located 15 km north-east of Nevşehir in the south of the central Cappadocia region, have shown that the earliest settlement in Avanos took place in the Prehistoric Age. Since the Early Bronze Age, there had been an increase in the

* Dr. Öğr. Üyesi Handan Yıldızhan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Merkez 50300 Nevşehir - Türkiye. E-posta: handanyildizhan@nevsehir.edu.tr, Orcid no: 0000-0002-5623-2316.

number of mound settlements in the vicinity of Avanos, such as Değirmenönü, Paşalı, Topaklı, Zank, and Camihöyük. Short-term excavations conducted in these mounds, which were inhabited for multiple periods, unearthed archaeological data that did not provide sufficient information to shed light on the Old Assyrian Trade Colonies Period, Hittite Period, Iron Age, Hellenistic, and Roman Periods. However, the surveys conducted in and around Avanos in 2019-2020 have provided more detailed information on the cultural regions with which Avanos was in contact, from the Iron Age to Late Antiquity and beyond, as well as on the burial customs during these periods and regional cults.

This study includes new archaeological data from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity and beyond, obtained during the surveys carried out within the borders of the Avanos district between 2019-2020. In addition, the study examines the continuity and change in material culture between these periods in light of the available data.

Keywords: Late Hellenistic Period, Roman Period, Late Antiquity, Avanos, Burial Customs, Cults of Cappadocia, Semi-Iconic Idol.

Giriş

Kapadokya Bölgesi'nin volkanizma, tektonizma ve aşınmaya bağlı karakteristik jeomorfolojisinin kaynağını; Hasan Dağı, Melendiz Dağı Doğu Volkanı ve Erciyes Dağı Doğu Volkanı ile Nevşehir'in güneybatısında yer alan volkanlar topluluğu oluşturur¹. Bölge bu karakteristik jeomorfolojisi sayesinde, kendine has jeolojik ve jeomorfolojik arşivin yanı sıra, en az onlar kadar kendine özgü, Neolitik köylerden, Roma Dönemi kaya mezarlarına ve Bizans Dönemi kaya kiliselerine değin uzanan arkeolojik mirasa da sahiptir. Bu durum bölgeyi kültürel miras turizmi çerçevesinde sıklıkla ziyaret edilen yerlerden biri haline getirmiştir.

Merkezi Volkanik Kapadokya Bölgesi içinde yer alan Nevşehir'in ilk yerleşimcilerine ait izlerin tarih öncesi dönemlere kadar indiği bölgede sürdürülen kazı² ve yüzey araştırmalarıyla³ netleşmiştir.

Nevşehir ve ilçelerinin Demir Çağı ile Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ilişkin arkeolojik bilgiler ise bölgede gerçekleştirilen sınırlı sayı ve kapsamdaki kazı⁴ ve yüzey araştırmaları⁵

1 Emre 1985, 31-32.

2 Schachner vd. 1997; Güngördü vd. 2019.

3 Kansu 1945, vd.; Todd vd. 1965, 95 vd.; Omura 1992, 547; Sever vd. 1992, 525; Harmankaya vd. 1998, Değirmenönü Maddesi; Şenyurt 1999, 367, 371-372, Res.11; Şenyurt 1998, 353-354; Gülçür 2000, 109; Güngördü 2021a, 267; Güngördü 2021b, 8-9; 14.

4 Polacco 1968; Polacco 1970; Polacco 1973; Polacco 1975; Balkan vd. 1969; Mercan 1992; Sever 1993; Sever 1994; Şahin 1996; Sever 1998; Başal 2000; Yenipınar 2005; Şenyurt vd. 2016; Şenyurt vd. 2017.

5 Omura 1990; Omura 1992; Sever vd. 1992; Gülçür 2000; Türker 2014; Şenyurt 1998; Şenyurt 1999; Yıldızhan 2022b.

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a _ aracılığıyla elde edilen verilerden oluşur. Eldeki verilerin kısıtlı kapsamı, bölgenin bu dönemlerine ilişkin kültürel mirasının daha geniş perspektifte yeniden ele alınması gerekli kılmıştır. Bu gereklilik 2019 yılında hayata geçirilen “Nevşehir İli ve İlçeleri Demir Çağı-Roma Dönemi Yüzeysel Araştırmaları” projesinin⁶ de temelini oluşturmuştur.

Projenin ön çalışmaları sırasında, özellikle Topaklı, Zank ve Camihöyük gibi kısa süreli kazılmış yerleşim yerlerinde ve yüzeysel araştırmaları kapsamında incelenen diğer höyüklerde tespit edilen Hellenistik ve Roma Dönemi'ne işaret eden buluntu ve bulguların, Avanos ve çevresinin söz konusu dönemlerini tam olarak aydınlatmada yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle projenin 2019-2020 yılı araştırmaları ağırlıklı olarak Avanos ve beldelerinde sürdürülmüştür. Gerçekleştiren bu çalışmalar Avanos'un Geç Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ışık tutacak bir dizi yeni keşfin de temelini oluşturmuştur.

Bulgular ve Değerlendirmeler

2019 ve 2020 yıllarındaki yüzeysel araştırmaları Kızılırmak Nehri'nin kuzey ve güney olarak ikiye böldüğü Avanos ilçesinin bu iki bölümünde kalan beldelerinde gerçekleştirilmiştir (**Lev. 1**). Bu çalışmalarda Geç Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait arkeolojik bulguların daha çok nehrin kuzeyinde kalan ilçe beldelerinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.

Avanos'un kuzeyinde saptanan arkeolojik alanlardan ilki bölgenin Geç Hellenistik-Roma Dönemleri ile ilişkili önemli verilere sahiptir. Burası Avanos'a bağlı Çalış beldesinin 10 km kuzeydoğusundaki Belkuyu mevkiinde yer alan bir nekropol alanıdır (**Lev. 1.2; Lev. 2.b-e**). Avanos'un söz konusu dönemleri bağlamında bizi aydınlatan ve oldukça geniş bir araziye yayılmış bu nekropol hemen yakınındaki onunla ilişkili bir höyüğü (**Lev. 1.1; Lev. 2.a**) daire şeklinde çevrelemektedir.

Tamamı kaçak kazılarla tahrip edilmiş nekropolde titizlikle gerçekleştirilen çalışmalarda on farklı mezarda tespit edilen zengin çeşitlilikteki buluntu ve bulgular⁷; bir yandan nekropol ve hemen yakındaki höyüğün yerleşim tarihine ışık tutarken diğer yandan bölge ölü kültürü, ölü gömme gelenekleri ile mezar mimarisi hakkında da önemli bilgileri içerir niteliktedir.

Birbirinden farklı dört mezar tipinin ve *inhumasyon* ölü gömme geleneğinin tercih edildiği nekropolde toplamda yüz elli mezar⁸ bulunmaktadır.

Nekropolde, tümülüs mezar (**Lev. 2.e; Lev. 3.a**), kaya oyma sandık mezar⁹ (**Lev. 2.b**) ve

6 Bu proje Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü'nün araç desteği ile gerçekleştirilmiştir.

7 Bu nekropol alanı ve onunla ilişkili höyüğe ait buluntu ve bulguların ayrıntılı olarak incelendiği bir makale 2022 yılında yayınlanmıştır bkz., Yıldızhan 2022a.

8 Mezar örnekleri için bkz., Yıldızhan 2022a, 106-107, Res.1b-d, Res.2a-b; Yıldızhan 2022b, 43, Res. 1. a-d.

9 Bu mezar tipinin benzer örneklerini ayrıca Derinkuyu Çakıllı Nekropolü'nde de görmek mümkündür; bkz., Yıldızhan 2022b, 49, Res. 12. f.

pithos mezarın (**Lev. 2.c**) yanı sıra benzerlerine Kapadokya Bölgesi'nin diğer bölümlerinde¹⁰ de rastladığımız; trapezoidal kısa bir ön giriş ya da dromosa sahip paket taş örme mezar (**Lev. 2.d**) örnekleri olmak üzere dört farklı mezar tipi ile karşılaşmıştır. Nekropol alanında en çok bu son tipe ait mezarların tercih edildiği tespit edilmiştir. Bu mezar tipine ait örneklerin en dikkat çekici yanı, planı bakımından bölgenin farklı bölümlerinde rastlanan yer altı kaya oyma oda mezarların¹¹ taş örme versiyonları olmalarıdır. Nekropoldeki birbirinden farklı tipteki bu mezarların tek ortak noktası taş ve toprağın yığılmasıyla oluşturulmuş 1-2 m yüksekliğindeki üst örtüsüdür.

Geniş bir yayılım gösteren nekropol alanının dört farklı bölgesinde, tümülüs mezarların yakın çevresinde ana kayanın tıraşlanıp düzeltilmesiyle oluşturulmuş, üzerinde çoklu stel yuvaları bulunan tören alanları (**Lev. 2.e**) da tespit edilmiştir¹². Anadolu'da tümülüs mezar öne çok stelli tören alanlarının ilk kullanımının Akhaimenid Hanedanlığı Dönemi'ne rastlıyor olması¹³, Anadolu-Akhaimenid Dönem ölü kültü geleneğiyle bağlantılı, bu alanların Kapadokya Bölgesi'ndeki varlığını anlamlandırmak açısından dikkate değer bir durumdur¹⁴. Gerek tümülüs mezarların yakınındaki bu tören alanları gerekse bu mezarların yakınında bulunan stel (**Lev. 3.a**) ve stel altlıkları, yerleşimdeki mezar ve çok stelli seremoni alanlarında¹⁵, ölü kültüyle bağlantılı, düzenli olarak sunu ve törenlerin gerçekleştirilmiş olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Mezar 141'in doğusu ve 142'nin kuzeyindeki, toprağın çanak şeklinde hafifçe oyulması suretiyle oluşturulmuş alanda bulunan terra sigillata parçaları (**Lev. 3.d 1-2**) mezar başında ölü yemeği ve belirli aralıklarla yemek eşliğinde gerçekleştirilen ölüyü anma ritüelleriyle ilişkili olmalıdır¹⁶.

Belkuyu'da bazı mezar tiplerinin ve tören alanlarının konumlarının belirlenmesinde jeolojik yapının etken bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Kaya oyma sandık mezarlar ve stel yuvalı tören alanları için geniş yüzeyli anakaya zemini tercih edilmiştir.

Belkuyu Nekropolü ve onunla ilişkili höyükte en çok karşılaşılan malzeme grubunu

-
- 10 Derinkuyu Yoncalık Nekropolü'ndeki bir örnek için; bkz., Yıldızhan 2022b, 47, Res. 9. f; Kayseri-Saimbeyli Çeralanı örneği için bkz., Durukan 2012, Fig. 9; Kayseri- Tufanbeyli Tozlu örneği için bkz., Durukan 2012, Fig. 10. Ayrıca 2022 yılı yüzey araştırmasında tespit edilen Hacıbeğtaş-Karaburna Danakıran Kurgan IV ve Gülşehir-Karahöyük Seki Tümülüsü'nün mezar odası da bu tipte inşa edilmiştir.
- 11 Kaya oyma bu tipin güzel bir örneği Derinkuyu-Çekmi Nekropolü'nde yer alır; bkz., Yıldızhan 2022b, 49, Res. 13. a.
- 12 Yıldızhan 2022a, 107, Res. 2. a. Nekropol alanında ayrıca, ikisi Tören Alanı II, üçü ise diğer mezarlarla ilişkili beş bağımsız stel kaidesi de kayıt altına alınmıştır.
- 13 Polat 2005, 12, 15. Buna karşın Akhaimenid Dönem öncesinden, tapınkla bağlantılı çok stelli bir tören alanı örneği Altıntepe'den bilinmektedir, bkz., Özgüç 1969, 28-33, Fig. 29-33.
- 14 Tümülüs öne çok stelli tören alanı kullanımının Akhaimenid Dönem sonrası farklı kültürlerdeki devamlığını gösteren örnekler için bkz., Polat 2005, 15.
- 15 Anadolu'da ölü kültü içerisinde tümülüs önlerinde çok stelli tören alanlarının kullanımına ilişkin ayrıntılı bilgi için; bkz., Polat 2005, 7-12, 15.
- 16 Benzer bir şekilde ölü yemeği ritüelleriyle ilişkili bir grup terra sigillata Olba'daki Niş Alanı I (Urne Mezar) kazılarında gün ışığına çıkartılmıştır bkz., Akçay vd. 2018, 202.

seramik parçaları oluşturur. Seramiklerin yanı sıra ayrıca akik taşından bir gemme¹⁷, cam bir unguentarium¹⁸ ile burada bir örneğine yer verdiğimiz (**Lev. 3.a**) üç mezar steli parçası¹⁹ da nekropol alanında tespit edilen buluntular arasındadır.

51 numaralı mezarda bulunan gemme (**Lev. 3.b**) nekropolün kullanım aralığının belirlenmesindeki en önemli arkeolojik buluntulardan biridir. Hafif konveks bir yüzeye sahip gemmenin üzerinde intaglio bir Athena başı yer alır. Gemme gerek gemma, gerek bullalar ve sikkeler, gerekse heykeltıraşlık eserler ile kurulan analogiler üzerinden MS 1-2. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁰. Gemme bulunduğu konum itibarıyla Roma Dönemi Kapadokyası'nda yayınlandığını bildiğimiz tek örnek olması bakımından üniktir.

Athena tasvirinin bulunduğu gemmeli yüzüklerin askerler tarafından tercih edilmiş olma olasılığı yüksektir. Savaşan kahramanların ve savaşçıların yanında, yardımcı ve koruyucu olarak bulunan tanrıçanın bu özelliğinin en güzel örneklerini İlyada Destanı'nda görmek mümkündür²¹. Diğer yandan tanrıçanın koruyucu rolü sadece kahraman ve savaşçılarla sınırlı değildir. Atina ve Atinalılar ile Troia ve Troialılar örneğinde olduğu gibi aynı zamanda kent ve halkları da kapsamaktadır. Bu bakımdan, epigrafik ve arkeolojik kanıtların eksikliğine karşın, gemmenin üzerindeki Athena tasviri bölgedeki Athena kültürünün varlığına dair yeni bir veri olarak değerlendirilebilir. Zira bölgedeki Hellenizasyon sürecinin getirilerinden biri olan Athena kültü, bölgenin Hellenistik²² ve Roma Dönemi nümizmatik verilerinden²³ de takip edilebilmektedir. Diğer yandan Priene Athena Polias tapınağının kült heykeli²⁴ ve

17 Yıldızhan 2022a, 108, Res. 2. c.

18 Yıldızhan 2022a, 108, Res. 2. d.

19 Diğer iki mezar steli için; bkz., Yıldızhan 2022b, 44, Res. 2. a-b.

20 Ayrıntılı olarak incelenen gemme için bkz., Yıldızhan 2022a, 108-109, Res. 2. c.

21 Homeros, II. 166-182; IV.7.23; V.1-36; XXI.284-298; XXI.439-556; XXXIII. 768-784.

22 Ön yüzünde Athena başının yer aldığı sikkeler IV. Ariarathes Dönemi (MÖ 220-163) ile başlamış olup, daha sonraki Eusebia kent sikkelerinde ve Ariobarzanes Hanedanı mensubu I. Ariobarzanes ve Kapadokya'nın son kralı Arkhelaos (MÖ 36-MS. 17) sikkelerinde de kullanılmıştır. Bu durum tanrıçanın Kapadokya halkı ve kralları için önemli bir değer taşıdığına göstergesidir. Ön yüzünde Athena başının yer aldığı Eusebia kent sikkesi örnekleri için bkz., Sydenham 1933, 26, no.7-8; 27, no.11-12, no. 14; Simonetta 2007, 109, no.10; 110, no.21; Ganschow 2018, no.47, no.50, no.61; Kaiseria kent sikkesi örnekleri için bkz., Simonetta 2007, 151, Fig. 30; Sydenham 1933, 29, no.38; Nevşehir Müzesi'nde korunmakta olan bu tip Kapadokya Krallığı sikke örnekleri için bkz., Bilge 2021, Kat.no. 552-553. Ayrıca Hellenistik Dönem Kapadokya Krallarına ait sikkelerin arka yüzünde yer alan Athena Nikephoros betimlemeli sikke örnekleri III. Ariarathes Dönemi'nden itibaren görülmeye başlar. Böyle bir örnek için bkz., Simonetta 1977, Lev.1, no.5.

23 Ön yüzde Athena başı bulunan Arkhelaos Dönemi sikke örnekleri için bkz., *RPC* 3617; Ganschow 2018, no.31.

24 1870 yılı Priene Athena Polias Tapınağı araştırmaları sırasında tapınağa ait kült heykelinin kaidesi altında Kapadokya Kralı Orophernes'e ait altı adet gümüş tetradrahmi bulunmuştur; bkz., Newton 1871, 19-27; Regling 1927, 9, 45; Carter 1984, 24, 35; *IGCH* 1323. Bunlar Pausanias'ın pasajında bahsi geçen, Orophernes'in Prienelilere emanet ettiği hazinesinin küçük bir parçası olmalıdır bkz., Pausanias *VII*. 5.

sunacağını²⁵ yaptırdığı düşünülen Kapadokya Kralı Orophernes'in (MÖ 158-156) de tanrıça Athena'ya göstermiş olduğu bu saygı, kralın Athena kültürüne bağlılığının yanı sıra bölgedeki Athena kültürünün de bir başka göstergesi olarak okunabilir.

58 numaralı mezar yakınında bulunan cam bir unguentarium (**Lev. 3.c**) çeşitli müzelerde bulunan benzer örnekleri ışığında MS 1-3. yüzyıl arasına tarihlenir²⁶.

Mezar 59²⁷ ve Mezar 130 yakında bulunan stel (**Lev. 3.a**) parçaları ve herhangi bir mezar ile ilişkilendirilemeyen başka bir stel²⁸ de nekropolün kullanım aralığı için ilk izlenimlere göre MS 1-2. yüzyılı işaret etmektedir²⁹.

Mezarların etrafında bulunan ithal Doğu Sigillata A (**Lev. 3.d 1-4**) ve günlük kullanım kaplarına ait seramik parçaları (**Lev. 3.e 1-2**) ise nekropolün tarihi için ağırlıklı olarak Geç Hellenistik-Erken Roma aralığına işaret eder³⁰. Nekropolde tespit edilen ithal seramikler ayrıca yerleşimin Doğu Akdeniz merkezleriyle kurduğu ticari ilişkilerinin de kanıtı olması bakımından dikkate değerdir.

Diğer yandan, nekropolün çevrelediği Belkuyu Höyük üzerindeki kaçak kazı alanlarında tespit edilen seramik buluntular da nekropolden gelen bulguları destekler niteliktedir. Gerek ithal kalıp yapımı (**Lev. 3.f**) ve Doğu Sigillata A seramiklere (**Lev. 4.a**) gerekse bunların yerel üretimine ait (**Lev. 3.g; Lev. 4.b**) bu parçalar; Kızılırmak Havzası içinde yer alan merkezlerde bulunan benzer örnekleri ışığında ağırlıklı olarak Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlenirken³¹, yerleşimin Kızılırmak Havzası kültürleriyle olan ilişkisine de işaret eder.

Bu bulguların yanı sıra Geç Hellenistik Dönem'e ait bir başka veri ise Çalış belde merkezinden geldiği tespit edilen bir pithostur. Çalış merkezi yakınlarında açığa çıkartılan pithoslardan³² biri üzerindeki silen kabartması (**Lev. 4.c**) çıkıntılı alın, düşük kaş altındaki derin göz ve basık burun fizyonomisiyle stil ve tarihleme açısından oldukça tipiktir. Bu fizyonomik özellikler MÖ erken 4. yüzyıl silen ve Platon'un *Symposium'unda* Alkabiades tarafından silen heykellerine benzetilen Sokrates³³ tasvirleri için de kullanılmıştır. Silen tipli Sokrates heykellerinin geç 4. yüzyıl örnekleri de mevcuttur³⁴. Buna karşın Belkuyu

25 Carter 1984, 40-41.

26 Yıldızhan 2022a, 109.

27 Yıldızhan 2022b, Res. 2.a.

28 Yıldızhan 2022b, Res. 2.b. Stellerin epigrafik ve ikonografik açıdan değerlendirilmeleri başka bir çalışmanın konusunu oluşturmakta olduğundan burada bu ayrıntılara yer verilmemiştir.

29 Steller üzerindeki yazıtlara yönelik epigrafik çalışmalar devam ettiğinden ilk izlenimlere göre verilmiş bu tarih aralığının değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

30 Yıldızhan 2022a, 109-111.

31 Yıldızhan 2022a, 111-115.

32 Elektrik hattı çalışmaları sırasında açığa çıkartılmış bu pithoslar için bkz., Polacco 1970, 187, Fig. 1.

33 Bury 1932, 144-145, 215b.

34 Smith 2013, Fig. 25.

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a – sileni heykeltıraşlık³⁵ koroplastik³⁶, mühür³⁷ ve mühür baskısı³⁸ eserlerle karşılaştırdığında özellikle saç, sakal ve bıyık detaylandırmasının az olduğu daha şematik yapısı nedeniyle Geç Hellenistik Dönem'e verilebilir.

Genel olarak Dionysos kültürünü somutlaştıran bir silen figürü taşıyan bu pithos, Hellenistik Dönem'de yerel krallar tarafından desteklenen Dionysos kültü ve Dionisyak şenlikler³⁹ bağlamında değerlendirildiğinde, bölgedeki Dionysos kültürünün varlığına işaret etmesi açısından anlamlıdır. Nitekim epigrafik verilerden anlaşıldığı kadarıyla, Kapadokya Bölgesi'nin Hellenizasyon sürecinde önemli bir rolü olan V. Ariarathes (MÖ 163-130) ve eşi Nysa'nın, Dionysos sanatçılarına bağışta bulunduğu⁴⁰ ve ülkelerinde serbestçe dolaşmalarına izin verdikleri bilinmektedir⁴¹.

Bu duruma ek olarak Kırşehir'de ele geçen bir adak yazıtı⁴² ve bölgenin Hellenistik Dönem sikkeleri üzerindeki Dionysos ve *thyrsos*⁴³ tasvirleri de bölgedeki Dionysos kültürünün diğer kanıtları olarak değerlendirilmelidir. Tüm bunlara ek olarak bu pithos bugün halen şarabıyla da meşhur olan bölgenin şarap üretim geçmişinin antik çağa kadar uzandığının da bir kanıtıdır.

Yerleşimin Roma Dönemi'ne işaret eden diğer verileri Belkuyu ve Belkuyu'nun batısındaki,

35 Atina Agorası'nda bulunan ve Roma Dönemi'ne tarihlenen bir silen başı için bkz., Shear 1940, 273, fig.8 (Inv. no: S1180); ayrıca Pithos üzerindeki silen kabartmasını, orijinalini MS 1. yüzyıl Roma Dönemi kopyalarından tanıdığımız Lysippos'a ait olan bronz Sokrates portresi ile karşılaştırmak mümkündür bkz., Richter 1965, 113, no.13, Fig. 513, 516; Penn Müzesi'nde bulunan ve MÖ 1. yüzyıla tarihlenen bir satyr başı için bkz., Romano 2006, 136, no.71.

36 Metropolitan Müzesi'nde korunmakta olan MÖ 4. yüzyıla tarihlenen terrakotta aktör başı için bkz., <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248424?sortBy=Relevance&ft=Greek%2c+South+Italian%2c+Tarentine&offset=40&rpp=40&pos=55>, Inv. no.10.210.137.

37 Boardman vd., 1978, no.315 (Inv.1892.1532); Plantzos 1997, 132, pl. 603.

38 Sokrates portreli bullalar için bkz., Önal 2007, 85, no. 200; 87, no.205.

39 Smith'in de belirttiği gibi "*Hellenistik krallar için askeri zafer ve tanrı Dionysos ile ilgi kuran söylem önemli iki unsurdur. Doğuyu fetheden tanrı Dionysos, Hellenistik krallar için önemli bir rol modeldir*" bkz., Smith 2013, 22.

40 Kral ve karısının Dionysos, Panathenaia ve Elusinia festivallerindeki cömertliklerini onurlandırmak adına Atina Dionysos sanatçıları tarafından yazdırılmış bir karar yazıtı (MÖ 156-130) için bkz., Ferguson 1907, 401-406.

41 Steward 2014, 65.

42 Kırşehir'de Dionysos kültü ile ilişkili olduğu düşünülen bir yazıt ele geçmiştir. Bu yazıtı göre Aleksandros oğlu Eutykhos tarafından Dionysos adına bir sunak adandığı anlaşılmaktadır bkz., Öztürk 2010, 103; Yazıtın bulunduğu alanı inceleyen Ruben alanın etrafında bulunan meyve bahçeleri ve su kaynağından yola çıkarak burada bir Dionysos tapınağı olabileceğini ileri sürmüştür bkz., Ruben 1948, 177.

43 Ön yüzünde çelenkli Dionysos başı ve arka yüzünde thyros bulunan Eusebia kent sikkesi örnekleri için bkz., Sydenham 1933, 28, no. 32; *RPC* 3610; Simonetta 2007, 150, Res. 18; Ön yüzünde çelenkli Dionysos başı yer alan bir Kaiseria (Eusebia) sikkesi Porsuk Zeyve Höyük'te gün ışığına çıkartılmıştır bkz., Beyler 2008, 115, Fig. 8.

Topaklı ve Zank Höyük yakınlarındaki, Sarılar beldesinde bulunmuş iki mil taşı⁴⁴ oluşturur. Söz konusu mil taşları Polacco'ya⁴⁵ göre Roma Dönemi'nde Avanos'un kuzeyindeki bu yerleşimleri içine alan bir yol ağının kanıtıdır. Bölgedeki bu yerleşimleri birbirine bağlayan bu yol sisteminin varlığı Hellenistik Dönem için de geçerli olmalıdır. Zira Belkuyu'da tespit ettiğimiz yerel üretime ait kalıp yapımı kâseler⁴⁶ ve Doğu Sigillata A seramiklerle ilişkili bir kylix⁴⁷ ile yerel üretim bantlı tabaklara ait örneklerin⁴⁸ (**Lev. 4.b**) bire bir benzerleriyle Topaklı⁴⁹ ve Zank Höyük'te⁵⁰ karşılaşıyor olması söz konusu bu yol ağı sayesinde olmalıdır.

Avanos'un Geç Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait diğer veriler ise Avanos'un kuzeyinde yoğunlaşan tümülüs mezarlardan gelmektedir. Topaklı, Sarılar, Zank ve Kale Höyüklerine oldukça yakın mesafede olan ve Özkonak beldesi civarında yoğunlaşan bu tümülüs mezarlar (**Lev. 1.3-14**) arasındaki bir örnek, tümülüsün mimarisi ve tarihinin yanı sıra bölgedeki ölü gömme geleneklerine ışık tutması bakımından dikkate değerdir.

Özkonak beldesinin yaklaşık 1 km kuzeybatısında bulunan ve Mahutbaşı adıyla anılan bu tümülüs (**Lev. 1.14; Lev. 5.a**),⁵¹ konumu itibarıyla Üç Tepeler I-III (**Lev. 1.12**)⁵² ile Fesleğen (**Lev. 1.9**)⁵³ ve Çal Tepe⁵⁴ (**Lev. 1.13**) tümülüslerinin görüş alanı içinde yer alır.

Kuzeyden kaçak kazı yoluyla çatısı tahrip edilen mezar odasının girişi belli değildir. Kuzey-güney doğrultulu bölgeye özgü sarı ignimbirit taş örme tonoz çatılı mezar odası klinersiz olup, 2,16 x 1,51 m ölçüleri ile oldukça küçük bir plana sahiptir. Mezar *inhumasyon* ölü gömme geleneği içinde inşa edilmiştir. Mezarın buluntu konteksti hakkında hiçbir veri elde edilememiş olmasına karşın, mezarın sahip olduğu tonoz örtülü çatısı (**Lev. 5.a**) bir tarihlendirme ölçütü olarak değerlendirilebilir⁵⁵. Argaios Dağı çevresindeki Hellenistik

44 Belkuyu mil taşı için bkz., Polacco 1970, 188, Fig. 2; French 2012, 29-30, 002; Sarılar mil taşı için bkz., French 2012, 29, 001.

45 Polacco 1970, 189.

46 Yıldızhan 2022a, 111-112, Res. 7. a, c.

47 Yıldızhan 2022a, 113, Res. 10. a. Bu örneğe tıpatıp benzeyen bir kylix, Nevşehir Müzesi'nde korunmakta olup (Müz. Env. No. 395), Topaklı kazılarında gün ışığına çıkarılmıştır.

48 Yıldızhan 2022a, 112-113, Res. 8.c; 9. a-c.

49 Topaklı Höyük'teki benzer yerel üretim kalıp yapımı kâseler için bkz., Polacco 1969, 65, Fig. 33; Lev. 3.g'de yer alan yerel üretim kalıp yapımı kase parçasının Topaklı Höyük'te bulunmuş birebir benzer örneği için bkz., Yıldızhan 2022a, 111, Res. 7.b.

50 Zank Höyük'teki yerel kalıp yapımı kâseler için bkz., Köker-Gökçe 2021, 138, 141, Res. 6; Benzer yerel üretim DSA tabakları için bkz., Köker-Gökçe 2021, 134, 140, Res. 3. a-c.

51 Yıldızhan 2022b, 35, Res. 3.e.

52 Yıldızhan 2022b, 35, Res. 3.c.

53 Yıldızhan 2022b, 35, Res. 3.d. Cami-i Kebir olarak da bilinen Fesleğen Tümülüsü Özkonak belde merkezinin 83 m güneydoğusunda yer alır. Tümülüs'ün güneybatısından Dağbağı Tümülüsleri, kuzeyinden Tafıldağ Tümülüsleri, kuzeybatısından ise Üç Tepeler Tümülüsleri ile Mahutbaşı Tümülüsü ve Çal Tepe Tümülüsü görülebilmektedir.

54 Bu tümülüs Mahutbaşı Tümülüsü'nün 2 m güneybatısında yer alır bkz., Yıldızhan 2022b, 35, Res. 3.f.

55 Tonoz çatı örtüsünün bir tarihlendirme ölçütü olarak kullanımına ilişkin tartışma için bkz.,

ve Roma Dönemi mezarları hakkında kitap yazar Durukan, tümülüs mezarlardaki tonoz mimarisini bir tarihleme kriteri olarak değerlendirerek, Batı Anadolu'nun aksine Orta Anadolu'da tespit edilen en erken tonozlu tümülüs örnekleri için MÖ 1. yüzyıl ve sonrasına işaret etmektedir. Durukan'a göre bu durum bir yandan bu yüzyıla kadar Orta Anadolu'da geleneksel mimari anlayışın tercih edilmiş olduğunu düşündürürken diğer yandan da yaşanan politik süreçten kaynaklanıyor olmalıdır⁵⁶. Pontus ve Roma arasındaki mücadelelerde, Kapadokya'nın bu süreçteki stratejik önemi Roma'nın dikkatini bu bölgeye yoğunlaştırmasına neden olmuş olmalıdır. Roma'nın Kapadokya'yı yerel krallar aracılığıyla idare etmeye başladığı dönemden itibaren ise bölgede Roma mimarisine ait birtakım karakteristik özelliklerin etkili olmaya başladığı⁵⁷ bazı arkeolojik veriler üzerinden takip edilebilmektedir. Nitekim Kapadokya Bölgesi'nde MÖ 1. yüzyıla tarihlenen, tonoz çatılı tümülüs mezar örnekleri tespit edilmiştir⁵⁸.

Bu kapsamda sahip olduğu taş örme ve tonozlu yapısıyla Mahutbaşı Tümülüsü'nü yakın bölgesinde tespit edilmiş benzer mimariye sahip tümülüslerle karşılaştırmak mümkündür. Mahutbaşı Tümülüsü'nü; Avanos civarındaki Sarılar II⁵⁹ ve Kayseri civarındaki Garipler (**Lev. 5.b**)⁶⁰, Beştepeler I, II⁶¹, Kayseri Yahyalı Bingüş Tepe⁶², Saimbeyli Değirmencüşağı Tümülüsleri⁶³ ile Kapaklıkuyu (**Lev. 5.c**)⁶⁴ ve Aksaray Mokisos⁶⁵ anıt mezarlarının tonoz çatılı mezar odaları üzerinden kurulan analogilerle Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlemek yanlış olmayacaktır.

Avanos ve civarındaki müze kurtarma kazıları ile kayıt altına alınmış; Sarılar II, Devebağirtan/Üçtömerler II⁶⁶ ve Belkuyu⁶⁷ tümülüsleri ile birlikte Mahutbaşı Tümülüsü'nün bölgedeki varlığı, bu tümülüsün görüş alanı içinde kalan diğer tümülüs mezarların da onlarla

Durukan 2012, 43-52.

56 Durukan 2012, 46.

57 Makedon mimarisinde ortaya çıkan ancak Roma Dönemi'nde büyük yayılım gösteren tonozun Orta Anadolu'daki kullanımını Roma'nın bu bölgedeki yayılımı ile doğru orantılı olduğunu öneren Durukan, Makedon kökenli olduğu düşünülen (Ferrary 2001, 809, not.38), Kapadokya'nın son Hellenistik kralı Arkhelaos Philopatris Ktistes'in mimari programının tonoz kullanımında da belirleyici bir rol oynadığını ve Kapadokya Bölgesi'ndeki tonozlu çatıya sahip tümülüslerin de bu bakış açısı ile tarihlenebileceğini ifade etmektedir bkz., Durukan 2012, 48.

58 bkz., dipnot. 59-68.

59 Şahin 1996, 287-299, Çiz. 1-4, Res. 7-8, MÖ 1. yüzyıl.

60 Eskioğlu 1989, 189-195, Res. 1-6, Miladi "0" civarı; Uğur 2012, Çiz. 1-2, MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyıl başı.

61 Eskioğlu 1989; 197-204, Res. 23, Beştepeler I; MÖ 1. yüzyıl ortası, Beştepeler II; MÖ 1. yüzyılın ikinci çeyreği.

62 Durukan 2012, Fig. 66, MÖ 1. yüzyıl ve sonrası.

63 Durukan 2012, Fig. 59, MÖ 1. yüzyıl ve sonrası.

64 Durukan 2012, Fig. 81, MÖ 1. yüzyıl ve sonrası.

65 Schneider vd. 1997, 120, Fig. 13-14, Tomba 14, Geç Hellenistik-Erken Roma.

66 Başal 2000, 179-180, Çiz. 1-3, Res. 1-10, Geç Hellenistik-Roma.

67 Başal 2000, 180-181, Geç Hellenistik-Roma.

aynı dönemde inşa edilmiş olabileceklerini düşünülmektedir. Ne var ki bu savın doğruluğu ancak söz konusu tümülüs mezarlarda ilerleyen yıllarda gerçekleştirilecek bilimsel kazılarla netlik kazanacaktır.

Bölgedeki nekropollere ilişkin bir başka veri ise Avanos'un merkezinde tespit edilen mermer bir mezar stelidir (**Lev. 6.a**)⁶⁸. Stelin Avanos'un 7,36 km kuzeydoğusuna konumlanan Kuşcin Nekropolü'nden geldiği bilinmektedir. 129,5 x 59 cm ölçülerinde ve 142 cm kalınlığındaki stelin kırık olan üst bölümünde zaferin, başarının, sonsuzluğun ve sonsuz yaşama geçişin sembolü⁶⁹ olmasının yanı sıra ölüye saygının da işareti sayılan⁷⁰ bir defne çelengi yer alır. Stelin tarihlendirilmesinde faydalanılabilecek tek unsur bu çelenk kabartmasıdır. Yüksek kabartma olarak yapılmış çelengin stilistik özellikleri⁷¹ ve bölgedeki benzer çelenk örneklerine sahip mezar stelleriyle⁷² yapılan karşılaştırmalar dikkate alındığında, stel MS 2. yüzyıla tarihlenebilir. Kuşcin Nekropolü'nde (**Lev. 1.16**) yerinde yapılan incelemelerde bazı mimari blok parçaları tespit edilmiş olsa da, alanı tarihlemeye yardımcı herhangi bir veri ile karşılaşılmamıştır. Buna karşın bu nekropolde bulunmuş mermerden, plaster sütunlu ve girlandlı bir lahit Nevşehir Müzesi envanterinde yer almaktadır. Dokimeion atölyesi girlandlı lahit geleneği içinde üretildiği tespit edilen lahit MS 2. yüzyılın 2-3. çeyreğine tarihlenmektedir⁷³. Bu çerçevede nekropolün kullanım tarihi için önerilebilecek zaman aralığı şimdilik eldeki bu iki veri ile sınırlıdır. Diğer yandan bölgedeki lahit mezar geleneğinin bir örneği olarak değerlendirilebilecek bu lahadin Avanos yakınında ele geçmiş olması, yerleşimin Dokimeion gibi lahit üreten önemli merkezlerle ilişki içinde olduğunu göstermesi açısından da son derece önemlidir.

2019-2020 yıllarında Avanos ve civarında sürdürülen çalışmalarındaki araştırma alanlarından biri de beldenin 16,85 km kuzeydoğusuna konumlanan Bayramhacılı Köyü'nün güneybatısındaki, köy ile aynı adı taşıyan, baraj gölü ve çevresi olmuştur. Baraj gölünün kuzeybatı kıyısında doğu-batı doğrultulu taş sanduka mezarlardan oluşan bir nekropol alanı (**Lev. 1.17; Lev. 6.b-d**) kayıt altına alınmıştır. Bayramhacılı Nekropolü'nün hemen güneydoğusuna konumlanan Camihöyük kazılarında da benzer tipte taş sanduka mezarlar gün ışığına çıkartılmıştır⁷⁴. Mezarların mimari özelliği ve yapım tekniği bakımından Camihöyük Nekropolü örnekleri ile yakın benzerlikler taşıyor olması, bu nekropol alanının

68 Stel bugün Chez Galip'in kapı girişinde korunmaktadır.

69 Rogić vd. 2012, 342.

70 Güler 1995, 32.

71 Benzer tipte çelenkler bölgenin Roma Dönemi sikkeleri üzerinde de yer alır. Bir Kaiseria sikkesindeki benzer bir çelenk tasviri için bkz., *RPC* 3132.

72 Kayseri Yahyalı, Taşhan'dan çelenkli benzer bir stel örneği için bkz., Tüner-Önen vd. 2010, 309-310, Fig. 1b; Kara 2017; 251, Fig. 4, stel no.4; Kayseri Yahyalı, Keklicecek 2'Nolu Kaya Mezarı cephesindeki mezar steli kabartması üzerindeki çelenk için bkz., Durukan 2012, 24, Fig. 19-20.

73 Sönmez 2022, 53.

74 Höyüğün kuzeybatısında yer alan nekropoldeki bu mezarlar MÖ 2. yüzyıl ile MS 4. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir bkz., Uysal-Tezer 2011, 22-23, Res.11-15

da Camihöyük sakinleri⁷⁵ tarafından kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşın Bayramhacılı mezarlarının bazılarının, Camihöyük mezarlarından farklı olarak, mimari yapılara ait bloklardan oluşan, *spolien* malzemeden inşa edildiği tespit edilmiştir. Gerek bu tespit, gerekse nekropolün mezar stellerinde gözlemlenen tipolojik farklılık nekropolün MS 2. yüzyılın ortalarından Geç Antik Çağ içine kadar kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Nekropolde, benzer örnekleri bölge müzelerinden bilinen, Hellenistik-Roma Dönemi mezar steli geleneğine uygun stellerin (**Lev. 6.c**) yanı sıra, benzerleri daha çok bölgedeki Roma Dönemi kaya mezarı cephelerindeki tasvirlerden⁷⁶ tanınan, iki adet yarı ikonik idol tipi kireç taşı stel (**Lev. 7.a**) de tespit edilmiştir. Bu iki stelden sadece biri üzerinde, kazıma olarak yapılmış, şematize bir insan başı ve omuzu betimlenmiştir. Söz konusu stellerin Orta Anadolu Demir Çağı yerleşimlerinde karşılaşılan yarı ikonik idol ve bunların tasvirleri ile göstermiş olduğu benzerlik oldukça dikkat çekicidir.

Yuvarlak bir baş ve dikdörtgen bir gövdeden oluşan yarı ikonik idollere ait kabartma ve kazıma tasvirler; kaya anıt cepheleri⁷⁷, basamaklı kaya sunakların yüzeyi⁷⁸, mimari parçalar⁷⁹ ve stel biçimli taş bloklar⁸⁰ üzerinde yer alır. Bunlar ile yarı ikonik idol örneklerin⁸¹ neredeyse hemen hepsi⁸² Orta Anadolu'daki Frig yerleşim bölgeleri ile Demir Çağı yerleşim merkezlerinin Frig tabakalarından gelmektedir⁸³.

Tek olarak yapılmış yarı ikonik idollerin tanrıça Matar'ın soyut tasvirleri olduğu bazı araştırmacılar tarafından önerilirken⁸⁴ sınır taşı olarak kullanılan stel⁸⁵, basamaklı kaya sunakları⁸⁶ ve kaya anıtlarında⁸⁷ görülen çift ve çoklu idol örnekleri⁸⁸ epigrafik veriler ışığında

75 Mezar mimarisinde gözlemlenen yalnlık bu alanın halk mezarlığı olarak kullanıldığına işaret eder niteliktedir.

76 Yıldızhan 2022b, Res. 6. a, c-d; Res. 8. d-e, g; Res. 9. b, g; Res. 10. c-d; Res. 12. b-d.

77 Sivas 1999, 145; 169-170, Lev.146; Berndt-Ersöz 2006, Fig. 11 no.101-102; Tamsü-Polat 2022, G.2, G.7; Polat 2019, Fig. 7.

78 Summers vd. 2012, 171, Fig. 9; Polat 2019, Fig. 4-5.

79 Roller 2009, 29-32.

80 Summers 2006, 648, Taf. 1. b-c; Naumann 1983, Taf. 9f; Metin vd., 2001, Lev. IV;

81 Neve 1982, 153, Abb. 79; Bittel 1983, 204-205, Fig. 104; Naumann 1983, Taf. 9a. (Boğazköy-Büyükale); DeVries 1990, 398, Fig.36; Kohler 1995, 15, pl. 11A; Roller 2012a, 206, Fig. 3-b (Gordion); Summers vd. 2012, 171, Fig. 9 (Kerkenes).

82 Buna karşın Paphlagonia Bölgesi'ndeki Evkaya kaya mezarının önündeki kayalık platform üzerine alçak kabartma olarak yapılmış Matar Kubileya ile bağlantılı olması muhtemel bir yarı ikonik idol tasviri (bkz., Yıldırım 2021, 119-120, Res. 13) ile Geç Hitit Dönemi'ne ait yarı ikonik bir idol Nevşehir Ovaören-Yassihöyük'ten bilinmektedir bkz., Akçay 2015, 50, Res. 5.

83 Akçay 2015, 49.

84 Naumann 1983, 92-95; Roller 1999, 77-78.

85 Tamsü-Polat vd. 2020, Fig.4-5.

86 Tamsü-Polat 2022, G3.

87 Tamsü-Polat 2022, G7.

88 Naumann 1983, Taf. 9f; Metin vd. 2001, Lev. IV; Berndt-Ersöz 2006, 362, Fig. 66.

tanrıçanın ve ona eşlik eden bir baba tanrı ile beraberindeki tanrıların tezahürü olarak yorumlanmaktadır⁸⁹.

Ana Tanrıça kültüyle ilişkilendirilen mimari yapılar, steller üzerindeki⁹⁰ idol biçimli tasvir ve kabartmalar ile yarı ikonik biçimde yapılmış idoller arasında kurulan ilişkiler doğrultusunda bu geleneğin Orta Anadolu'da Dağlık Frigya Bölgesi'nde MÖ 10-9. yüzyıla kadar geriye gittiği tespit edilmiştir⁹¹. Buna karşın, *Kızılırmak kavisi içinden, Geç Hitit Kültüründen ve Tabal Ülkesinden bilinen tek örnek Ovaören-Yassihöyük'ten gelmektedir*⁹².

Yarı ikonik idollerin ve mimari parçalardaki idol tasvirlerinin buluntu durumları, bunların ortak bir uygulama amacına sahip olduklarını göstermektedir. Gordion Yassihöyük (**Lev. 7.b**), Boğazköy- Büyükkale⁹³, Yozgat Kerkenes⁹⁴ ve Ovaören-Yassihöyük'te (**Lev. 7.c**)⁹⁵ bulunan idoller ile Kerkenes Kapadokya Kapısı'nın güneydoğu *glacisimin* ön yüzündeki kazıma idol tasvirleri⁹⁶, buluntu alanlarından ötürü, kentlerin, surların ve kapıların koruyucusu tanrıça ile ilişkili unsular olarak değerlendirilmiştir⁹⁷.

Gordion B Tümülüsü'nde ele geçen yarı ikonik idoller (**Lev. 7.d**)⁹⁸ ise hem kullanım işlevleri hem de boyutları bakımından Bayramhacılı örnekleri ile paralellik göstermesi açısından dikkate değerdir. Gordion B Tümülüsü'nün mezar odasını örten dolgu toprağın içinden ele geçen bu idollerin, mezar odasının ve mezar sahibinin koruyucu unsurları olarak düşünülebilir⁹⁹. Buradan hareketle Bayramhacılı'nın yarı ikonik idol tipi mezar stelleri de ölüm ve ölü kültüyle ilişkili koruyucu bir işleve sahip olmalıdır.

Özetleyecek olursak Bayramhacılı stelleri, bölgedeki Geç Hitit inancında görülen Ana Tanrıça Kubaba imajının, Roma'nın Magna Mater'i ile benzerlik gösterdiği ve Ana Tanrıça'nın ölü kültü içindeki koruyucu rolünün, öncülü Frig Matar Kubileya'sı üzerinden, Roma Dönemi'ne aktarılışındaki izler olarak yorumlanabilir.

Bu bağlamda ayrıca bölgede tespit edilen kaya mezarı cephelerinde bulunan ve antropomorfik steller olarak değerlendirilen kabartmaların (**Lev. 8.a**) da bu aktarım

89 Tamsü-Polat 2022, 469.

90 Metin vd., 2001, Lev. IV.

91 Roller 1999, 45, 78; Sivas 2000, 338-339; Roller 2012a, 206, Fig. 3-b; Roller 2007, 145; Roller 2012a, 211, Fig. 8; Berndt-Ersöz 2006, 57.

92 Akçay 2015, 50, Res. 5.

93 Neve 1982, 153, Abb. 79; Bittel 1983, 204-205, Fig. 104; Naumann 1983, Taf. 9a. (Boğazköy-Büyükkale).

94 Summers 2006, Taf. 1 a-c.

95 Akçay 2015, Res. 5.

96 Summers 2006, Taf. 2 a-c.

97 Roller 2012b, 255 (Gordion); Bittel 1983, 204; Naumann 1983, 93 (Boğazköy); Summers vd. 2012, 176 (Kerkenes); Akçay 2015, Res. 5 (Ovaören-Yassihöyük).

98 Kohler 1995, 15, 20-23, nos. Tüm. B17, Tüm. B 33, Tüm. B34, Tüm B 35, pl.11A-B, 12H-I, 12J-K, 12L-M.

99 Akçay 2015, 51.

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a _ ile ilişkilendirilen tasvirler olmuş olması muhtemeldir¹⁰⁰. Böylece hem kaya mezarı cephelerindeki stel tasvirlerini hem de Bayramhacılı mezar stellerini, Ana Tanrıça ile ilişkili bu yarı ikonik idol geleneğinin Roma Dönemi'ndeki bir yansıması olarak düşünmek çok da yanlış olmayacaktır.

Benzer bir şekilde Avanos'un güneybatısında, Nevşehir-Avanos karayolunun güneyinde, konumlanan Türkmenlik Tepesi Nekropolü'nde olduğu gibi (**Lev 1.15; Lev. 8.b**)¹⁰¹ bölge nekropollerinde sıklıkla karşılaşılan basamaklı kaya sunakları¹⁰² da Frig kültürü etkisiyle¹⁰³ Roma'ya aktarılan tanrıça Magna Mater inanışıyla şekillenmiş kült uygulamalarının bir diğer mimari yansıması olarak değerlendirilebilir. Volkanizma hareketleriyle şekillenmiş, zehirli gaz sızıntıların da açığa çıkma olasılığı bulunan, volkanik bir krater ağzına yerleştirilmiş Türkmenlik Tepesi'ndeki basamaklı kaya sunağı, yer seçiminden ötürü, şüphesiz ki kayalık tepeler ve toprağın derinliklerinden gelen muhteşem gücün tezahürüyle bağlantılı Ana Tanrıça¹⁰⁴ ile ilişkili olmalıdır. Anadolu coğrafyasının, Ana Tanrıça kültürünü şekillendirmedeki öneminin¹⁰⁵ de bir göstergesi olan bu basamaklı kaya sunağı, aynı zamanda bölgedeki Ana Tanrıça kültürünün Roma Dönemi'ndeki sürekliliğine de işaret ediyor olması bakımından kayda değerdir.

Tanrıçanın soyut tasvir geleneği çerçevesinde şekillenmiş Bayramhacılı stelleri ile bölgedeki kaya mezarı cephelerindeki stel tasvirlerinin ve Türkmenlik Tepesi Nekropolü basamaklı kaya sunağının gösterdiği üzere, bu nekropollerdeki mezar sahipleri ve onların yakınları ölüm sonrasındaki süreçte tanrıçanın koruyuculuğunu sonsuza dek bu sembolizm üzerinden sağlamayı hedeflemiş olmalıdır. Bu durumu Nevşehir ve yakın çevresinde Geç Hitit

100 Nitekim tanrıçanın bir grup kaya fasadında (bkz., Berndt-Ersöz 2006, Fig. 65-67, 70, 81, 88; Yıldırım 2021, 119-120, Res. 13) ve Ankara'da bulunmuş steller üzerindeki idol betimlemeleri de (bkz., Berndt-Ersöz 2006, Fig.114; Metin vd. 2001, Lev. IV) bu düşünceyi destekler niteliktedir.

101 *Khamosorion* mezarların yer aldığı bu nekropol alanı için bkz; Yıldızhan 2022b, 36, Res. 5a.

102 Bölgede yüzey araştırmaları sırasında tespit edilen diğer basamaklı kaya sunakları Mazi Nekropolü'nde yer almaktadır; Yıldızhan 2022b, 39, Res. 10. h.

103 Bu tarz basamaklı kaya sunaklarının birçok örneği Frigya Bölgesi'nde bulunmaktadır bkz., Berndt-Ersöz 2006, Fig. 59, Fig. 61, Fig. 72, Fig. 77-80, Fig. 89, Fig. 91-95. Ayrıca bölgedeki olası Frig etkisi bunlarla da sınırlı kalmayıp, bu etki Ürgüp Mustafapaşa yakınlarındaki Gere Nekropolü Kaya Mezarı I ve II'nin mezar odasının ahşap çatı taklidi konstrüksiyonunda da kendisini göstermektedir.

104 Roller 1999, 6, 42.

105 Hieropolis'te bu coğrafi olgular dikkate alınarak inşa edilmiş bir Ploutonion ve Kybele Kutsal alanı gün ışığına çıkartılmıştır. Strabon'un tanıklık ettiği bir olayı anlattığı pasajında (XII.4. 15) da adı geçen ve Kybele rahiplerince boğaların zehirli gazla boğularak (kansız bir şekilde) kurban edildikleri, yeraltı gazlarının açığa çıktığı bir mağara ve üzerindeki ana kayaya oyulmuş basamaklı sunaktan oluşan bu kutsal alan için bkz., D'Andria 2017, 225, 229, Fig.13.

Dönemi'nden itibaren varlığı bilinen Ana Tanrıça kültünün¹⁰⁶ Demir Çağı¹⁰⁷, Hellenistik¹⁰⁸ ve Roma Dönemi'ne¹⁰⁹ kadar dönüşerek süregelen uygulamalarının bir yansıması olarak düşünmek mümkündür.

Son olarak, araştırmalar sırasında karşılaştığımız Geç Antik Çağ'a ilişkin yeni tespitlere de burada değinmek ilçenin kültürel mirasındaki devamlığının hangi boyutta olduğunu göstermesi açısından yerinde olacaktır. Avanos'un Mahmat beldesinin yaklaşık 3 km güneydoğusunda bulunan Küpeli Dede Tepesi mevkiinde (**Lev. 1.18**) olasılıkla Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen kâgir bir yapıya¹¹⁰ ait boya- kazıma bezemeli, dentilli konsol¹¹¹ (**Lev. 8.c.1**) ve korniş¹¹² (**Lev. 8.c.2**) bloğu parçaları kayıtl altına alınmıştır.

106 Ovaören-Yassıhöyük yarı ikonik idolünün yanı sıra, Niğde'deki Çiftlik Steli (Hawkins 2000, 448, X11) ve Bulgarmağden Yazıtları (Hawkins 2000, 521-525, X45) ile Kayseri Kululu 1 Steli, Kululu 5 Steli ve Kayseri Sultanhan Yazıtı ile Nevşehir Karaburna Yazıtı'nda (Hawkins 1981, 161-175) tanrıça Kubaba adı ile karşılaşılmaktadır.

107 Demir Çağı'nda Kızılırmak kavisi içinde yer alan; Boğazköy Mater Kubileya (Naumann 1983, Pl. 9 a-e) ve Çorum Yekbaz Köyü Kubaba (Roller 2012a, 204) heykelleri ile Oluz Höyük Kubaba heykeli ve tapınağının (Dönmez 2014, 295, Res. 15-16; Res. 17 a-c) yanı sıra Boğazköy Büyükkale I, Maşat Höyük, Hacibektaş Suluca Karahöyük gibi merkezlerde boya bezemeli Ana Tanrıça tasvirli çömlek parçaları gün ışığına çıkartılmıştır. Dönmez'in bu çömlerle ilgili Tanrıça Kubaba arasında ilgi kuran makalesi için bkz., Dönmez 2014, 290-292, Res.4-6; Res. 14a-b. Bu verilere ek olarak Kızılırmak Kavisi içindeki yerleşimler dışında dağılım göstermeyen (Zoroğlu 1978, 42-45) ve Dönmez tarafından Kubaba'yı sembolize ettiği düşünülen meme aplikeli amphoraların benzer örnekleriyle; Erken Demir Çağında Eskiyapar, Geç Demir Çağı'nda Maşat Höyük, Alacahöyük, Suluca Karahöyük ve Topaklı Höyük'te karşılaşılmaktadır (bkz, Dönmez 2014, 291-292, Res. 7-8, 10-11; Köker Gökçe 2023, 123-124, 128, 132, Lev. 3A, Lev. 4A-B, Lev.7L, Lev. 8A-B, 8D).

108 Hellenistik Dönem'e gelindiğinde ise Alishar, Karasamsun, Kırıkkale Çömlekkaya yerleşimlerinde de meme aplikeli amphoralar gün ışığına çıkartılmıştır. Bezer bir şekilde Hacibektaş Suluca Karahöyük, Avanos Zank ve Topaklı Höyük'te de Hellenistik Dönem'e tarihlenen meme aplikeli amphoraların (Dönmez 2014, 291, Res. 12-13; Köker Gökçe 2023, 123-124, 132, Lev. 3B-C, Lev. 8.C, Lev. 8E-F) yanı sıra, iki adet meme formlu kabın Topaklı Höyük'te bulunuyor olması (Köker Gökçe 2023, 133) Nevşehir çevresindeki Ana Tanrıça kültünün Hellenistik Dönem içlerine kadar devam ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

109 Frig Ana tanrıçası Matar, MÖ 204 yılında Romalılar tarafından Magna Mater adıyla Roma Pantheonu'na kabul edilmiştir. Bu kabulde Roma'nın, II. Pön Savaşı'nın yaratmış olduğu kaotik ortamdan bir nebze de olsa uzaklaşmak için tanrıçanın "şehir koruyucu" niteliğine sığınmasının payı büyük olmalıdır. Diğer yandan Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Frigya Ana Tanrıçası Mater'in Orta Anadolu'da yalnızca, altmıştan fazla farklı kült epiteti bilinmektedir. Aynı bölgede tanrıçanın Hellenistik Dönem'e ait sıfatların sadece üç veya dördünün bilindiği düşünüldüğünde, aradaki zıtlık dikkat çekmektedir bkz., Aversano 2019, vii, ix.

110 Erken Bizans Dönemi kâgir kiliseleri hakkında değerli görüşlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Tolga Uyar'a teşekkür ederim.

111 Bu konsol parçasının, S profili ve üzerindeki kazıma volütlü stilize hayat ağacı motifinin en yakın benzer örnekleri Ürgüp Şahinefendi'de (Sobesos) gün ışığına çıkartılmış I Numaralı Villa'ya ait konsol parçalarıdır bkz., Erpek 2019, 133-14, Kat. no. 44-48, Res. 270-274 (MS 4. yüzyıl). Benzer bir başka dentilli konsol parçası ise Kayseri-Develi Satı Köy Manastırı'nın yapı elemanları arasında yer almaktadır bkz., Restle 1979, Abb. 106 (MS 500 civarı ile 6. yüzyıl başı).

112 İgnimbirit kayaçtan yapılmış bu korniş parçasının birebir benzer bir örneği için bkz., Restle 1979,

Bu mimari elemanların hemen yakınında ise yöre halkı tarafından Küpeli Dede olarak anılmakta olan bir de yatır mezarın yer alıyor olması oldukça dikkate değerdir. Olasılıkla bir kiliseye ait olması muhtemel bu mimari bloklar¹¹³, bölge kırsalındaki Geç Antik Çağ'a ait sosyal doku ve mimari faaliyetlerin bir göstergesidir. Dahası yapının yer aldığı alanın; hemen yanındaki, üzerinde bulunduğu tepeye de adını veren, Küpeli Dede yatırı örneğinde belirli ölçüde takip edilebildiği gibi günümüzde de, kutsiyetinden bir şey kaybetmeksizin, yeni egemen uygarlığın kültürel ve dini kimliği içinde dönüşerek bambaşka bir biçimde varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

Sonuç

Nevşehir İli ve İlçeleri Demir Çağı-Roma Dönemi Yüzey Araştırmaları projesi kapsamında, 2019-2020 yılları arasında Avanos ve civarında tespit edilen arkeolojik buluntular; yalnızca Nevşehir ve çevresinin değil aynı zamanda Geç Hellenistik ve Roma Dönemi Kapadokya Bölgesi'nin de yerleşim arkeolojisi, ölü gömme gelenekleri ve kültlerine ışık tutacak niteliktedir.

Araştırma alanında ilk kez incelenen Belkuyu Höyük, Mahut Başı Tümülüsü, Belkuyu ve Bayramhacılı Nekropolü'nün yanı sıra varlığı daha önceden bilinen Kuşcin Nekropolü ile bağlantılı yeni arkeolojik veriler; söz konusu yerleşim ve nekropol alanlarının ilişki içinde oldukları kültür bölgeleri hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Diğer yandan yukarıda bahsi geçen nekropol alanları; bölgedeki kültler, mezar tipleri, ölü gömme gelenekleri ve ölü kültürü ile bu kültürle bağlantılı tören alanlarının tasarımına ilişkin önemli bilgileri de içerir.

Bu kapsamda Avanos ve civarındaki nekropollere ait veriler, Belkuyu, Bayramhacılı, Kuşcin ve Türkmenlik Tepesi Nekropolleri ile Özkonak Tümülüsleri'nden gelir. Adı geçen nekropol ve tümülüs mezarlarda gerçekleştirilen incelemelerde, tümülüs mezarlarla birlikte, bölgedeki mezar tiplerinin; kurgan tipi mezarlar, sanduka ve paket taş örme mezarlar, lahit, lahit tipi kaya oyma mezarların yanı sıra *khamosorion* ve pithos mezarlar olmak üzere çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Buna karşın, ölen kişinin gömüldüğü mezar tipi her ne olursa olsun, bölge sakinlerinin *inhumasyon* ölü gömme geleneğini benimsedikleri anlaşılmıştır.

Avanos Çalış beldesi, Belkuyu mevkiine konumlanan Belkuyu Höyük ve höyükle bağlantılı nekropolde tespit edilen arkeolojik bulgular höyüğün yerleşim tarihini de aydınlatacak karakterdedir. Yüzey araştırması kapsamında, şimdilik, elde edilen veriler höyükteki iskânın Orta Hellenistik-Roma Dönemi'nde gerçekleştiğini, nekropol alanının ise Geç Hellenistik

Abb.99 (Kayseri-Gereme, Çanlı Kilise, MS 500 civarı ile 6. yüzyıl başı); ayrıca aynı tarihten yakın bir paralel örneği için bkz., Restle 1979, Abb. 105 (Kayseri-Develi, Satı Köy Manastırı, MS 500 civarı ile 6. yüzyıl başı).

113 Kapadokya Bölgesi'nde dentilli Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen kâgir kilise örnekleri için bkz., Restle 1979, Abb. 131 (Kayseri-Skupi, Kırkşehitler Kilisesi, MS 5. yüzyıl sonu); Abb. 11 (Kayseri-Yeşilhisar-Soğanlı, Ak Kilise, (MS 500 civarı ile 6. yüzyıl başı); Abb. 112 (Aksaray-Gelveri-Sivrihisar, Kızıl Kilise, MS 600 civarı); Abb. 2 (Aksaray-Hasan Dağ, Anatepe, MS 7. yüzyılın ilk yarısı-7. yüzyılın ortası).

Dönem'den Roma Dönemi içlerine kadar kullanım gördüğü kanıtlar niteliktedir. Höyük ve nekropolde tespit edilen seramik buluntular arasındaki ithal DSA ve kalıp yapımı seramik örnekleri yerleşimin Doğu Akdeniz merkezleri ile kurduğu ticari aktivitelerinin, yerel üretim DSA grubu ve kalıp yapımı seramik örnekleri ise yerleşimin Kızılırmak Havzasındaki çevre kültürlerle kurduğu ilişkilerin birer göstergesidir. Tespit edilen örneklerden anlaşıldığı kadarıyla Belkuyu DSA taklidi seramikler form açısından Doğu Akdeniz merkezlerini takip ederken, bezeme prensibinde ise Kızılırmak Havzası yerleşimlerinde karşılaşılan geleneksel bant bezemesini benimser. Bu durum bir yandan Hellenistik ve Roma Dönemi'nde bölgede yerel üretim yapan seramik atölyelerinin varlığına işaret ederken diğer yandan bu atölyelerin Doğu Akdeniz ve Kızılırmak Havzası seramik atölyelerini takip ettikleri yönündeki çıkarımları da kuvvetlendirir.

Kapadokya Bölgesi'ndeki Geç Hellenistik-Roma Dönemi mezar repertuarının en iyi takip edebildiği Belkuyu Nekropolü bu dönemin ölü kültü uygulamalarını aydınlatarak arkeolojik verilere de sahiptir. Nekropoldeki stel ve stel altlıklarının büyük çoğunluğunun tümülüs mezarların yakınında tespit edilmiş olması; mezar stellerinin, gelip geçenlerin görebileceği yere, mezarların önünde dikili olarak yerleştirildiğinin birer kanıtıdır. Diğer yandan nekropolün belirli bölümlerinde tümülüs mezarların yakınında bilinçli olarak tasarlanarak inşa edilmiş çok stelli tören alanları da ayrıca dikkate değerdir. Anadolu-Akhaimenid Dönem ölü kültü geleneğiyle ilişki kurulabilecek bu tören alanlarının bölgedeki varlığı tarihsel kontekst içinde değerlendirildiğinde anlam kazanır. Söz konusu alanların kullanım geleneğinin, Hellenistik-Roma Dönemi içlerine kadar aktarımında Kapadokya Bölgesi'nin Ariarathes Hanedanı'na mensup, Akhaimenid kökenli, kralları etkin rol oynamış olmalıdır. Her ne kadar III. Ariarathes ile başlayan Hellenizasyon süreci, Dionysos kültüne ilişkin arkeolojik verilerden de takip edildiği üzere, V. Ariarathes döneminde oldukça hız kazanmış olsa da, bölgenin kültürel yapısını tamimiyle değiştirmemiş gibi görünmektedir. Nitekim Mitchell'in de belirttiği gibi Roma İmparatorluk Dönemi ortalarına kadar Aramice bölge yazıtlarında varlığını korumuş, Anadolu ve Akhaimenid dini pratikler bölgedeki varlığını devam ettirmiştir (Mitchell 2013, 268). Bu açıdan bakıldığında Belkuyu çok stelli tören alanları, bölgenin Hellenistik-Roma Dönemi ölü kültüründeki Anadolu ve Akhaimenid etkilerin sürekliliğini gösteren ilk arkeolojik kanıtlar olması bakımından oldukça önemlidir.

Avanos'ta tümülüs mezarların en çok yoğunlaştığı yerlerden biri de Özkonak beldesidir. Özkonak yakınlarında defineci marifetiyle bir bölümü açığa çıkartılmış, Geç Hellenistik-Roma Dönemi'ne tarihlenen, Mahutbaşı Tümülüsü taş örme tonoz örtü çatılı mezar odası ile bu belde civarında yoğunlaşan tümülüs mezarlar için bir referans niteliğindedir. Bölgenin diğer bölümlerindeki, kazı ve temizlik çalışması gerçekleştirilmiş, tümülüs mezarlarından da anlaşıldığı üzere kesme taş örme, tonoz örtülü mezar odası Geç Hellenistik-Roma Dönemi Kapadokya'sı tümülüslerinde en tercih edilen mezar odası tipidir.

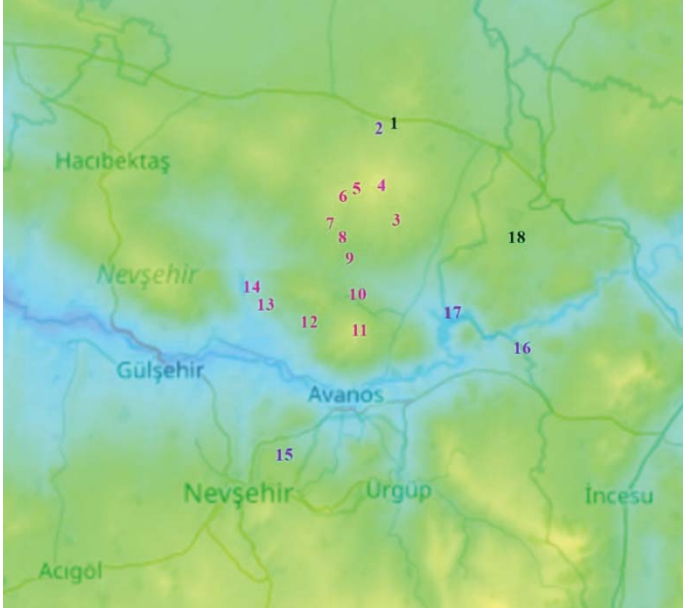
Yüzey araştırmalarında, az sayıda da olsa, tespit edilen bir başka mezar tipi ise lahit mezarlardır. Bu mezar tipi Avanos ve çevresinde tek bir örnek ile temsil edilmektedir. Kuşçin

Nekropolü'nde bulunmuş olan bu mermer lahit, aynı alanda bulunan bir mezar steli ile birlikte, bir yandan nekropolün MS 2. yüzyıl içindeki kullanım tarihine ışık tutarken diğer yandan Avanos'un Phrygia Bölgesiyle kurduğu ilişkinin de kanıtı niteliğindedir.

Avanos ve çevresindeki araştırmalarla elde edilen dikkate değer tespitlerin bir grubu ise Kapadokya Bölgesi kùltleri ile ilişkilidir. Belkuyu'da tespit edilen bir gemme ve bir pithos; tanrıça Athena ve tanrı Dionysos kùltünün bölgedeki varlığının arkeolojik kantlarıdır. Bunlara ek olarak Bayramhacılı Nekropolü'nde tespit edilen yarı ikonik idol tipindeki iki mezar steli ile Türkmenlik Tepesi Nekropolü'nde tespit edilen basamaklı kaya sunağı; Demir ağı'ndan itibaren bölgedeki varlığını, arkeolojik ve epigrafik veriler üzerinden, bildiğimiz Ana Tanrıça kùltünün köklü dini uygulamalarının, Frig kùltürünün de etkisiyle, Roma Dönemi'ne kadar uzanmış olduğunun göstergesidir.

Avanos'un Geç Antik ağı'na gelindiğinde ise, dini bir kâgir yapının varlığına işaret eden Kùpeli Dede mevkii mimari blokları, hemen yakındaki Kùpeli Dede yatırının da işaret ettiği gibi, zaman içinde bölgede meydana gelen kùltürel ve dini dönüşümlere dikkat çekmekle birlikte, kutsal alanların kutsiyetinin daimi kalıcılığına da vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak, Avanos ve çevresinde sürdürülen yüzey araştırmalarında tespit edilen bulgular, Kapadokya Bölgesi'nin güneyinde yer alan Avanos'un Geç Hellenistik ve Roma Dönemi'nde; Doğu Akdeniz, Kızılırmak Havzası Kùltürleri ve Frigya Bölgesi ile ne denli canlı, kùltürel ve ticari ilişkiler içinde olduğuna işaret etmektedir. Hellenizasyon ve Romanizasyonun belirli bir düzeye ulaşmış olduğu bu süreçte, bölgede Anadolu lu ve Akhaimenid dini pratiklerinin de devam etmiş olduğu görülmektedir.

Levha 1. 1-Belkuyu Höyük, 2-Belkuyu Nekropolü, 3- Kızıldağ I-III Tümülüsleri, 4-İsmail Sivrisi I-III Tümülüsleri, 5-Yamaç Tepe I-III Tümülüsleri, 6-Gös Tepesi Tümülüsü, 7-Alımpınarı Tümülüsü, 8-Beldetepe Tümülüsü, 9-Fesleğen Tümülüsü, 10-Dağ Bağı I-III Tümülüsleri, 11-Taflı Dağ I-III Tümülüsleri, 12-Üç Tepeler I-III Tümülüsleri, 13-Çal Tepe Tümülüsü, 14-Mahutbaşı Tümülüsü, 15-Türkmenlik Tepesi Nekropolü, 16-Kuşçin Nekropolü, 17-Bayramhacılı Nekropolü, 18- Mahmat-Küpelî Dede Tepesi.

a)

b)

c)

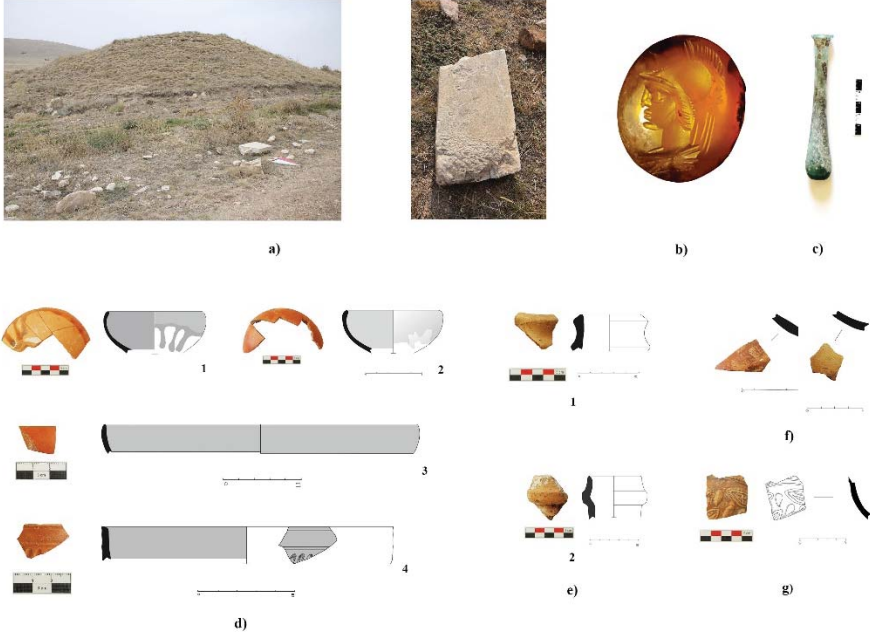

d)

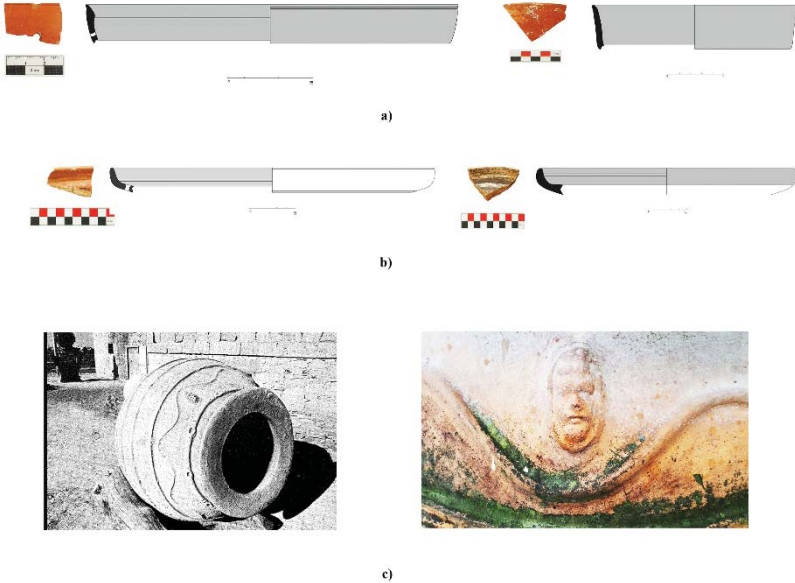

e)

Levha 2. a) Belkuyu Höyük, b) Belkuyu Nekropol, kaya oyma tekne mezar; M2, c) Belkuyu Nekropol, pithos mezar; M64, d) Belkuyu Nekropol, paket taş örme mezar; M71, e) Belkuyu Nekropol, çok stelli tören alanı IV ve M92.

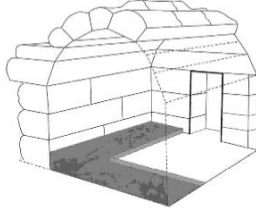
Levha 3. a) Belkuyu Nekropol; M130 ve mezar steli 2, **b)** Gemme; M51, **c)** Cam unguentarium; M58, **d)** Belkuyu Nekropol, İthal DSA seramik örnekleri; 1-M141, 2-M142, 3-M64, 4-M142, **e)** Belkuyu Nekropol, günlük kullanım kapları; 1-M12, 2-M18, **f)** Belkuyu Höyük, İthal kalıp yapımı seramik örnekleri, **g)** Belkuyu Höyük, Yerel üretim kalıp yapımı seramik örneği.

Levha 4. a) Belkuyu Höyük, İthal DSA seramik örnekleri **b)** Belkuyu Höyük, DSA seramikleri ile ilişkili yerel üretim seramik örnekleri **c)** Çalış merkezde bulunmuş pithos; Polacco 1970, 187, fig.1.

a)

b)

c)

Levha 5. a) Mahutbaşı Tümülüsü, **b)** Kayseri Garipler Tümülüsü; Eskiöğlü 1989; 197-204, Res. 23, **c)** Kayseri Saimbeyli, Kapakkuyu Mezar Anıtı; Durukan 2012, Res.81.

a)

b)

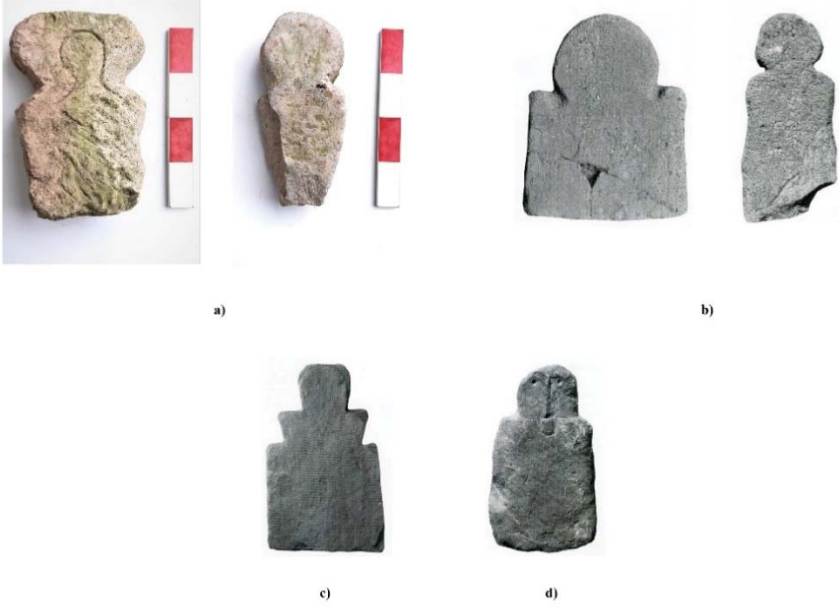

d)

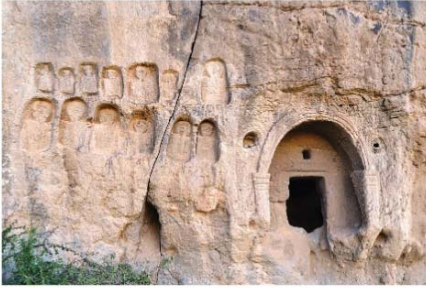

c)

Levha 6. a) Kuşçin Steli, **b)** Bayramhacılı Nekropolü **c)** Bayramhacılı Nekropolü mezar steli örnekleri, **d)** Bayramhacılı Nekropolü taş sanduka mezarlar.

Levha 7. a) Bayramhacılı Nekropolü yarı ikonik idol tipi mezar stelleri, **b)** Gordion-Yassihöyük yarı ikonik idoller; Roller 2012a, 206, fig. 3a-b, **c)** Ovaören-Yassihöyük yarı ikonik idol; Akçay 2015, 50, Res. 5, **d)** Gordion B Tümülüsü yarı ikonik idol; Kohler 1995, 15, pl.11A.

a)

b)

1

2

3

c)

Levha 8. a) Kurtderesi Nekropolü, M24'ün cephesindeki antropomorfik stel tasvirleri, **b)** Türkmenlik Tepesi Nekropolü, basamaklı kaya sunağı, **c)** Mahmat-Küpeli Dede Tepesi; 1-2-Dentilli konsol blokları, 3-Korniş bloğu.

Kaynakça

Akçay 2015

Akçay, A., “Ovaören-Yassıhöyük'ten Bir Yarı İkonik İdol”, *Arkeoloji ve Sanat* 149, 47-54, İstanbul.

Akçay vd. 2018

Akçay, T., Tokuştepe, M., “Olba'daki Urne Mezar'da Bulunan Ölü Yemeğine Ait Terra Sigillata Seramikleri”, *CEDRUS* 6, 197-219.

Aversano 2019

Aversano, J., S., *The Mother of Gods from right here: The Goddess Meter in Central Anatolian Contexts*, 2019, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent İhsan Doğramacı University, Department of Archaeology), Ankara.

Balkan vd. 1969

Balkan, K., Sümer, O., “1968 Yılı Hacı Bektaş Hüyüğü (Suluca Karahöyük) Ön Raporu”, *Türk Arkeoloji Dergisi* XXIX, 37-49, Ankara.

Başal 2000

Başal, Ş., “1998 Yılı Tümümlüs Kazıları” *X. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 26-28 Nisan 1999 Kuşadası*, 179-188, Ankara.

Berndt-Ersöz 2006

Berndt-Ersöz, S., *Phrygian rock-cut shrines Structure. Function and Practice, Culture and the History of the Ancient Near East* 25, Leiden.

Beyer 2008

Beyer, D., “Zeyve Höyük (Porsuk), 2006”, *XXIX. Kazı Sonuçları Toplantısı* 2, 28 Mayıs-01 Haziran 2007 Kocaeli, 107-116, Ankara.

Bilge 2021

Bilge, E., *Nevşehir Müzesi Sikke Koleksiyonunda Bulunan Kapadokya Krallığı Sikkeleri*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Bittel 1983

Bittel, K., *Hattuscha. Hauptstadt der Hethiter, Geschichte und Kultur und einer altorientalischen Grossmacht*, Köln.

Boardman vd. 1978

Boardman, J., Vollenweider, M., L., *Catalogue of the Engraved Gems and Finger Rings in the Ashmolean Museum, Vol. 1, Greek and Etruscan by Ashmolean Museum Staff*, Oxford.

Bury 1932

Bury, R., G., *The Symposium of Plato*, Cambridge, 1932.

Carter 1984

Carter, J., C., *The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias at Priene*, London.

D'Andria 2017

D'Andria, F., “Hades ve Kybele Arasında Hierapolis Ploutonion'unda Yeni Arkeolojik Buluntular”, *Colloquium Anatolicum* 16, 217-245.

DeVries 1990

DeVries, K., "The Gordion Excavation Seasons of 1969-1973 and Subsequent Research", *AJA* 94/3, 371-406, Chicago.

Dönmez 2014

Dönmez, Ş., "Kuzey-Orta Anadolu'da Yeni Bir Arkeolojik Keşif: Oluz Höyük Kubaba (Matar Kubileya) Tapınağı (Kızılırmak Kavisi İçinde Ana Tanrıça ile İlgili Güncel Bulgular)", *Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazular, Veli Sevin'e Armağan*, (Ed., A., Özfirat), 289-304, İstanbul.

Durukan 2012

Durukan, M., *Kapadokya'da, Argaios Dağı Çevresinde Hellenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü*, İstanbul.

Emre 1985

Emre, Ö., *Ürgüp, Uçhisar (Nevşehir) Arasının Genel ve Uygulamalı Jeomorfolojisi*, (İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Coğrafya Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Erpek 2019

Erpek, C., *Şabinefendi Köyü (Nevşehir) Geç Antik Dönem ve Sonrasına Ait Arkeolojik Kanıtlar*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Eskiöğlü 1989

Eskiöğlü, M., "Garipler Tümülüsü ve Kayseri'deki Tümülüs Tipi Mezarlar", *Türk Arkeoloji Dergisi* 48, 189-224, Ankara.

Ferrary 2001

Ferrary, J. L., "Le Roi Archélaos de Cappadoce à Délos", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions Belles-Lettres* 145, N. 2, 799-815.

Ferguson 1907

Ferguson, W., S., "Notes on Greek Inscriptions", *Classical Philology*, 2/4, 401-406, Chicago.

French 2012

French, D., *Roman Roads and Milestones of Asia Minor*, Vol. 3, Milestones, Fasc.3.3, *Cappadocia, Electronic Monograph* 3.

Ganschow 2018

Ganschow, T., *Münzen von Kappadokien, Band I*, (Königreich und Kaisareia bis 192 n. Chr.), Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

Gülçür 2000

Gülçür, S., "Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1998 Yüzey Araştırması," *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2, 24-28 Mayıs 1999 Ankara*, 149-162, Ankara.

Güler 1995

Güler, O., *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Güngördü vd. 2019

Güngördü, F., V., Başoğlu, O., "Kızılırmak Nehri Kenarında Bir Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşimi: Sofular Höyük" *OLBA* 27, 41-60, Mersin.

Güngördü 2021a

Güngördü, F.,V., “Merkezi Volkanik Kapadokya’nın Erken Tarih Öncesi Toplulukları Üzerine Yeni Bulgular Avanos Örnekleri; Topaktepe ve Türkmenlik Tepesi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11(1), 260-285, Nevşehir.

Güngördü 2021b

Güngördü, F.,V., “Avladağ’da Yeni Dönem Tarih Öncesi Araştırmaları: İlk Gözlemler “, *AnAr* 25, 1-25, İstanbul.

Harmankaya vd. 1998

Harmankaya, S., Tanındı, O., Özbaşaran, M., *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3: Kalkolitik*, İstanbul.

Hawkins 1981

Hawkins, J., D., “Kubaba at Karkamiş and Elsewhere”, *Anatolian Studies* 31, 147-176.

Hawkins 2000

Hawkins, J., D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions: Inscriptions of the Iron Age*, Vol. 1, Part 1, *Introduction Karatepe, Karkamiş, Tell-Ahmar, Maras, Malatya, Commagene*, Berlin.

Homeros

İlyada (Çev. A. Erhat, A., Kadir), 2014, İstanbul.

IGCH

Thompson, M., *An Inventory of Greek Coin Hoards*, (Ed., O., Mørkholm, C., M., Kray), American Numismatic Society, New York, 1973.

Kansu 1945

Kansu, Ş., A., “Hatay’da (Antakya’da) Bulunan Üst Aşölyen (Micoque) ve Niğde-Nevşehir Çevresinde Toplanan Levalloisien Aletler Hakkında Bir Not”, *Bulleten* IX/34, 293-298, Ankara.

Kara 2017

Kara, M., U., “Kapadokya Bölgesindeki Mezar Stelleri Üzerindeki Tanrı Atribüleri Hakkında Değerlendirme” *Phaselis* 3, 249-257, Antalya.

Kohler 1995

Kohler, E., I., *The Gordion Excavations 1950-1973, Final Reports, Volume II, The Lesser Phrygian Tumuli. Part 1: The Inhumations*, Philadelphia.

Köker-Gökçe 2021

Köker-Gökçe, E., “Zank Höyük 1991, 1996 ve 1997 Yılları Kazı Çalışmalarında Tespit Edilen Hellenistik-Roma Dönemi Seramikleri”, *Arkeoloji Sanat* 166, 131-146, İstanbul.

Köker-Gökçe 2023

Köker-Gökçe, E., “Topaklı Höyük (1967-1974 Yılları) Kazılarında Tespit Edilen Meme Aplikeli Amphoralar”, *Seleucia XIII*, 121-144, Ankara.

Mercan 1992

Mercan, A., “Hacıbektaş-Sulucakarahöyük 1991 Yılı Kurtarma Kazısı”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11, 69-70, Ankara.

Metin vd. 2001

Metin, M., Akalın, M., "Frigya'da Bulunan İkiz İdol", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı* 15, 183-193, Ankara.

Mitchell 2013

Mitchell, S., "The Spread of *Polis* Institutions in Hellenistic Cappadocia and the Peer Polity Interaction model", *Shifting Social Imigraries in the Hellenistic Period, Narration, Practices, and Images*, (Ed. E. Stavrianopoulou), 263-307, Leiden-Boston.

Naumann 1883

Naumann, F., "Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst", *IstMitt* 28, Tübingen.

Neve 1982

Neve, P., *Büyükale Die Bauwerke: Grabungen 1954-1966*, (Ed, K., Bittel), *Boğazköy-Hattuša* 12, Berlin.

Newton 1871

Newton, C., T., "On an Inedited Tetradrachm of Orophernes II, King of Cappadocia", *Numismatic Chronicle, (New Series) XI*, 19-27, London.

Omura 1990

Omura, S., "1989 Yılı Kırşehir, Yozgat, Nevşehir, Aksaray İlleri İçinde Yürütülen Yüzey Araştırmaları," *VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 28 Mayıs -01 Haziran 1991 Ankara*, 69-89, Ankara.

Omura 1992

Omura, S., "1990 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları," *IX. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 27-31 Mayıs 1991 Çanakkale*, 541-560, Ankara.

Önal 2007

Önal, M., *Clay Seal Impressions of Zeugma-Zeugma Kil Mühür Baskıları*, Gaziantep.

Özgüç 1969

Özgüç, T., *Altıntepe II, Mezarlar Depo Binası ve Fildişi Eserler*, Ankara.

Öztürk 2010

Öztürk, B., *Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçükasyası'nda Dionysos Kültü*, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

Pausanias

Description of Greece, with in English Translation by W. H. S Jones, Litt. D. and H. A. Ormerod, M. A. in 5 Volumes, Cambridge, 2014.

Plantzos 1997

Plantzos, D., *Hellenistic Engraved Gems*, Oxford Monographs on Classical Archaeology, New York.

Polacco 1968

Polacco, L., "Topaklı 1967 Kazıları", *Türk Arkeoloji Dergisi XXVI*, 177-184, Ankara.

Polacco 1969

L., Polacco, "Topaklı Campagna di scavo 1968, Relazione preliminare", *SMEA* X, 54-7, Roma.

Polacco 1970

Polacco, L., "Topaklı. The 1970 Campaign of Excavation, *Türk Arkeoloji Dergisi* XXXI/1, 181-200, Ankara.

Polacco 1973

Polacco, L., "Topaklı'daki İtalyan Kazılarında: Tarih Öncesinden Bizans Dönemine", *Anadolu* XVII, 31-41, Ankara.

Polacco 1975

Polacco, L., "Topaklı 1973 Field Expedition Excavation", *Türk Arkeoloji Dergisi* XXXVII-1, 85-98, Ankara.

Polat 2005

Polat, G., "Bir Anadolu-Akhaemenid Dönemi Ölü Kültü Geleneği: Tümülüs Önünde Steller ve Seremoni Alanları", *OLBA* XI, 1-23, Mersin.

Polat 2019

Polat, Y., "Yazılıkaya/Midas Vadisi Araştırmalarında Bulunan Bir Kaya İdolü", Eski Çağ Araştırmaları Enstitüsü, *Colloquium Anatolicum* 18, 139-154, İstanbul.

Regling 1927

Regling, K., *The Münzen von Priene, Priene* 3, Berlin.

Restle 1979

Restle, M., *Studien zur frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens, Band 1-2, Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula im Byzantini*, 3 (Philosophisch-Historische Klasse: Denkschriften. Band 138, Wien.

Richter 1965

Richter, G., *The Portraits of the Greeks*, Vol. I London.

Rogić vd. 2012

Rogić, D., Anđelković Grašar, J., Nikolić, E., "Wreath -Its Use and Meaning Ancient Visual Culture", *Religion and Tolerance*, 10/18, 341-358, Novi Sad.

Roller 1999

Roller, L. E., *In search of God the Mother. The Cult of Anatolian Kybele*, London: Berkeley Los Angeles.

Roller 2007

Roller, L. E., "Frig Dini ve Kült Uygulamaları", *Friglerin Gizemli Uygarlığı/The Mysterious of the Phrygians*, (Ed. T., Sivas, H., Sivas), 141-147, İstanbul.

Roller 2009

Roller, L. E., *The Incised Drawings from Early Phrygian Gordion, Gordion Special Studies IV, Museum Monograph* 130, Philadelphia.

Roller 2012a

Roller, L., E., "Frig Dini ve Kült Uygulamaları/ Phrygian Religion and Cult Practices", *Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde/ Phrygians, in the Land of Midas, in the Shadow of the Monuments*, (Ed. T., Sivas, H., Sivas), 202-233, İstanbul.

Roller 2012b

Roller, L., E., "Phrygian Semi-Iconic İdols from Gordion", *Anatolian Iron Ages 7, The Proceedings of the seventh Iron Ages Colloquium Held at Edirne, 19-24 April 2020*, (Ed. A., Çilingiroğlu, A., Sagona), 221-251, Leuven-Paris-Walpole MA.

Romano 2006

Romano, I., B., *Classical Sculpture: Catalogue of the Cypriot, Greek and Roman Stone Sculpture in the University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Museum Monograph 125*, Pennsylvania.

RPC

Burnett, A., M., Amndry, M., Ripollés, P., P., *Roman Provincial Coinage, Vol. I, From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 B.C. - A. D. 69)*, British Museum Press, London, 1992.

Ruben 1948

Ruben, W., "Kırşehir'de Dikkatimizi Çeken San'at Abideleri", *Belleten* XII/45, 173-193, Ankara.

Schachner vd. 1997

Schachner, A., Yenipınar, H., Gülyaz, M., Schachner, Ş.Y. "Die Civelek-Höhle in der Nähe von Gülşehir, Ein neuer prähistorisches Fundplatz in Zentralanatolien", *IstMitt* 47, 9-38, İstanbul.

Schneider vd. 1997

Schneider, E., Morselli, C., Spanu, M., Vismara, C., "Varia Cappadocia", *Archeologia classica: rivista del dipartimento di scienze storiche e antropologiche dell'antichità*, XLIX, 101-209, Roma.

Sever vd. 1992

Sever, H., Bayram, S., Çeçen, S., Menekşe, Ş., "1990 Yılı Nevşehir, Niğde ve Aksaray İlleri Yüzey Araştırması, IX. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 27-31 Mayıs 1991 Çanakkale, 523-539, Ankara.

Sever 1993

Sever, H., "Zank Höyük Kurtarma Kazısı- 1991", *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 25-29 Mayıs 1992 Ankara, 247-258, Ankara.

Sever 1994

Sever, H., "Zank Höyük Kurtarma Kazısı- 1992", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 24-28 Mayıs 1993 Ankara, 255-266, Ankara.

Sever 1998

Sever, H., "Zank Höyük Kurtarma Kazısı-1996", *XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, 529-542, Ankara.

Shear 1940

Shear, L., "The Campaign of 1938", *The American Excavations in the Athenian Agora: Eighteen Report (Jul-Sep. 1940)*, *Hesperia* *LX*, 3, 261-308, Princeton, New Jersey.

Simonetta 1977

Simonetta, B., *The Coins of the Cappadocian Kings*, *Typos. Monographien zur antiken Numismatik II*, Fribourg.

Simonetta 2007

Simonetta, A., M., "The Coinage of the Cappadocian Kings: A Revision and a Catalogue of the Simonetta Collection", *Parthica* 9, 9-152.

Sivas 1999

Sivas, T., *Eskişehir-Afyonkarahisar-Kütahya İl Sınırları İçindeki Kaya Anıtları*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Sivas 2000

Sivas, T.T., "Ana Tanrıça Mater Kubileya ile Bağlantılı Phryg (Frig) Kayı Anıtları Üzerine Yeni Gözlemler", *Sanat ve İnanç Sempozyumu*, 13-15 Kasım 2000 İstanbul, 335-353.

Smith 2013

Smith, R. R. R., *Hellenistik Heykel*, (Çev. A.Y., Yıldırım), İstanbul.

Sönmez 2022

Sönmez, B. E., "Kuşcin Nekropolü'nden Plaster Sütunlu Girland Lahit", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 46-58.

Steward 2014

Steward, A., *Art of The Hellenistic World: An Introduction*, Cambridge.

Summers 2006

Summers, G., "Phrygian Expansion to the East: Evidence of Cult from Kerkenes Dağ", *Bağhdader Mitteilungen* 37, 647-658, Darmstadt.

Summers vd. 2012

Summers, G., Summers, F., "Kerkenes Dağ", *Frigler, Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde*, (Ed. T., Tüfekçi Sivas, H., Sivas), 162-183, İstanbul.

Sydenham 1933

Sydenham, E., A., *The Coinage of Caesarea in Cappadocia*, London.

Şahin 1996

Şahin, S., "Sarılar 2 No.lu Tümülüsü", *VI. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, 24-26 Nisan Didim, 287-300, Ankara.

Şenyurt 1998

Şenyurt, S., Y., "Nevşehir İli 1997 Yılı Yüzey Araştırması", *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1, 25-29 Mayıs 1998 Tarsus, 451-466, Ankara.

Şenyurt 1999

Şenyurt, S., Y., "Nevşehir İli 1998 Yılı Yüzey Araştırması", *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1, 24-28 Mayıs 1999 Ankara, 365-380, Ankara.

Şenyurt vd. 2016

Şenyurt, S., Y., Akçay, A., Kamış, Y., "Ovaören 2014 Yılı Kazıları," *XXXVII. Kazı Sonuçları Toplantısı 2, 11-15 Mayıs 2015 Erzurum*, 111-128, Ankara.

Şenyurt vd. 2017

Şenyurt, S., Y., Akçay, A., Kamış, Y., "Ovaören 2015-2016 Yılı Kazıları," *XXXIX. Kazı Sonuçları Toplantısı 2, 22-26 Mayıs 2017 Bursa*, 571-586, Bursa.

Tamsü-Polat vd. 2020

Tamsü-Polat, R., Polat, Y., Lubotsky, A., "An Idol-shape Stelle with an Old Phrygian Inscription in the Territory of Nacoleia", *GEPHYRA* 19, 45-67, Hungary.

Tamsü-Polat 2022

Tamsü-Polat, R., "İdollerin Frig Kültüründeki Kimliğine Dair Bir Analiz", *Art-Sanat* 17, 451-473, İstanbul.

Todd vd. 1965

Todd, I., A., Pasquare, G., "The Chipped Stone Industry of Avla Dağ", *Anatolian Studies* 15, 95-112, Cambridge.

Tüner-Önen vd. 2010

Tüner-Önen, N., Arslan, M., "Kayseri Müzesi'nden Yeni Yazıtlar", *OLBA* XVIII, 307-322, Mersin.

Türker 2014

Türker, A., "Tunç Çağlarında Nevşehir Kültürlerinin Araştırılması 2012-2013 Yılı Çalışma Raporu: Hacibektaş ve Çevresi", *XXXII. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1, 02-06 Haziran 2014*, 231-252, Ankara.

Uğur 2012

Uğur, H., *Garipler Tümülüsü*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.

Uysal-Tezer 2011

Uysal-Tezer, C., *Nevşehir Camiböyük Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Yenipınar 2005

Yenipınar, H., "Nevşehir Emek Mahallesinde Ortaya Çıkan Temel Kalıntısı," *Nevşehir Kültür ve Tarih Çalışmaları* 3, 21-23, Nevşehir.

Yıldırım 2021

Yıldırım, Ş., "Paphlagonia Tümülüsleri", *Understanding Transformation: Exploring the Black-Sea Region and Northern Central Anatolia in Antiquity*, (Eds. E., Sökmen, A., Schachner), *BYZAS* 26, 107-164, İstanbul.

Yıldızhan 2022a

Yıldızhan, H., "Arkeolojik Veriler Işığında Nevşehir'de Yeni Bir Nekropol Alanı ve Höyüğü: Belkuyu", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 169, 105-120, İstanbul.

Yıldızhan 2022b

Yıldızhan, H., “Nevşehir İli ve İlçeleri Demir-Roma Çağları Yüzey Araştırması 2019-2020”, *2019-2020 Yılı Yüzey Araştırmaları 2*, 31-50, Ankara.

Zoroğlu 1978

Zoroğlu K., L., *Hellenistik Çağ'da Kızılırmak Havzası Boyalı Kapları*, (Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Seleucia | Sayı XIV | Mayıs 2024

A Comment on the Two Mold-Blown Glass Vessels from Anatolia: Christian Affiliations in Roman Imperial Glass

Anadolu Buluntusu Kalıba Üfleme İki Cam Vazo Konusunda Bir Yorum: Roma İmparatorluk Dönemi Camculuğunda Hıristiyanlıkla İlgili Çağrışımlar
Emel Erten – Güven Sevencan
11

Isaura Territoriumu'ndan Yeni Bir Yazıt
A New Inscription From Isaura's Territorium
Osman Doğanay - Murat Aydaş
23

2017-2019 Lebedos Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Siyah Firnisli Attika Seramikleri
Attic Black-Glazed Pottery from Lebedos Discovered During Archaeological Surveys from 2017 to 2019
Figen Çevirici-Coşkun
31

Ahlat Müzesi'nden Bir Grup Urartu Eseri
A Group of Urartian Artifacts from Ahlat Museum
Bilcan Gökce - Mikail Ercek - İlhan Kılıç
65

Sinop Balatlar Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Herakleia Pontika Amphora Buluntuları
Heracleia Pontica Amphorae from Sinop Balatlar Church Excavations
Gülseren Kan Şahin – Ebru Batmaz
85

Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a
Avanos and its Environs in the Light of Recent Archaeological Research: From the Late Hellenistic Period to Late Antiquity
Handan Yıldızhan
119

Trade Relations of Tarsus in the Light of Amphora Finds: From Roman Imperial Period to Late Antiquity
Amphoralar Işığında Tarsus'un Ticari İlişkileri: Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Çağlar
Erkan Alkaç
149

British Museum'da Bulunan Phryg Başlıklı ve Yaşmaklı Bir Büst
The Bust with Phrygian Cap and Yashmak in the British Museum
Meral Hakman
167

Eminler Höyük Erken Tunç Çağı III Seramik Buluntuları ve MÖ III. Binyıl Sonlarında Karaman Ovası
Eminler Höyük Early Bronze Age III Pottery and Karaman Plain at the End of the 3rd Millennium BC
Yalçın Kamış – Tuğçe Şener
187

A Stamped Rhodian Amphora from the British Museum: A New Eponym-Fabricant Couple
British Museum'dan Mühürlü Bir Rhodos Amphorası: Yeni Bir Yönetici-Üretici Çifti
Erkan Alkaç – Handegül Canlı
217

Sisan Höyük'ten Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri
Hellenistic and Roman Pottery from Sisan Höyük
Hatice Körsulu – Cemile Gültekin
229

Koloe (İzmir-Kiraz) Buluntusu Roma Heykeltıraşlık Eserleri Üzerine Yorumlar
Comments on the Roman Sculpture from Koloe (Kiraz - İzmir)
Ali Özkan
273

Büyük Deller Hellenistik Dönem Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler
Preliminary Analysis of the Hellenistic Pottery from Büyük Deller
Burcu Tüysüz - Işıl Demirtaş - Pınar Çaylı
297

Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium
A Group of Terracotta Unguentaria from Akşehir Nasreddin Hodja Archaeology and Ethnography Museum
Nizam Abay – Cüneyt Öz
329

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-52-6

9 786256 925526

